

TEATER

4

APRILL 1937

KREDIIT PANK

Asutatud 1907. aastal

P E A P A N K

TALLINNAS, SUUR KARJA TÄNAV 20

OSAKONNAD:

HAAPSALU, HIIU-KÄINA, NARVA, PETSERI
PÄRNU, TÜRI, VILJANDI, VÕRU

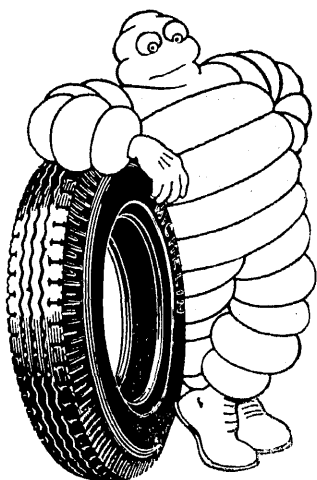
TUNTUD KVALITEEDIGA

MERCEDES-BENZ

sõidu- ja veoautosid esindab

J. C. KOCH,

TALLINN, VENE T. 12
TELEFON 478-63

Michelin

auto- ja jalgratta-

kummid

VABRIKULADU

O/ü. TARMO

TALLINNAS, Narva mnt. 6

TARTUS, Gildi tän. 14

Osak. RAKVERES, Pikk t. 5

KINDLUSTUS-AKTSIASELTS

EESTI LLOYD

Asut. 1919. a.

Peakontor — Tallinnas, Pikk 11

omas majas.

Teatrisõbrad eelistavad ostusid tehes ettevõtteid, kes toetavad oma kuulutustega „TEATRIT“.

J. Tallikas'e fõöstuse kauplus

soovib suurimas valikus

**daamide käekotte, portfelle,
sumadane ja rahataskuid**

Tellimiste ja parandustööde vastuvõtmine

Uue tänavaga algul, Vana Viru nr. 5. Tel. 447-04

Igasuguseid

seemneid

Eesti Seemnevilja Ühisus

Kevad-hooajaks

kohale jõudnud uus saadetus suures mustrite valikus:
inglise mittekortsuvad siidid, cloquéd, organdid j.n.e.
Prantsuse täissiidid schiffoonid. Mantli-, kostüümi- ja
üllikonnariided

JULIUS ROSING

TALLINNAS,
S. KARJA 11. TELEF. 445-84

Teatrisõbrad eelistavad ostusid tehes ettevõtteid, kes toetavad oma kuulutustega „TEATRIT“.

O.-ü. „H. Rõivas ja A. Poleschuk“

Vabrik: Tallinn, Tondi 27, telef. 460-89

Ladu: Tallinn, Estonia pst. 11, tel. 311-62

Müügil cottonsukad „ILU“ järgmistes sortides: mattsiid, siid-ekstra, floor, fildekos, plateeritud siid-flooriga ja plat. siid-villaga.

Uudispesu „MARATTI“ vastupidava silmaga, daamidele, härradele ja lastele.

Müük paremates pudu- ja pesuärides.

A/S. „EESTI REISIBÜROO“

PEAKONTOR: Tallinn, Raekojaplatsil, Kinga tän. 3. Tel. 433-20.

OSAKONNAD: Tartu, Suurturg 7. „ 3-72

Pärnu, Rüütli tän., Endla majas. „ 1-13

Telegrammide aadress: Erbo, Tallinn.

I. RAUDTEEPILETITE MÜÜK:

- a) kõikidesse kodumaa jaamadesse.
- b) kõikidesse Euroopa suurematesse linnadesse.

II. LAEVAPILETITE MÜÜK:

- a) kõikidel kodumaa ja Balti mere liinidel.
- b) ookeanipiletid Inglise, Saksa, Poola, Belgia, Prantsuse, Rootsi, Hollandi, Itaalia ja Ameerika laevaliinidel, kõikidesse suurematesse ulgumere sadamatesse.

III. ÕHUSÕIDUPILETITE MÜÜK:

AERO, AEROTRANSPORT'i, LUFT-HANSA ja LOT'i liinidele.

Esindus ja agentuur kõikidest suurematest Euroopa reisibüroodest. Rahavahetus ja valuuta ost turistidelt. Välismaa passide ja viisumite muretsemine. Ringsõidupiletid turistidele terves Euroopas, ka Nõukogude Venemaal. Kohalike omnibuseliinide piletid, o.-ü. „Mootor“ ja teised.

Nõuanded ja arvutused tasuta.

Teatrisõbrad celistavad ostusid tehes ettevõtteid, kes toetavad oma kuulutustega „TEATRIT“.

«PLASTIKA»

KUNSTAINETE PRITS- JA PRESSTOOSTUS

Omanikud: A. Orntlich ja E. Sundelevitsch

Tallinn, S. Tartu m. 45. Kõnetr. 313-84

Valmistab kunstvaiguaineist (bakeliidist) kõiksugu:

Elektritarbeid: lüliljad, kontaktid, harukahvlid, kellanupud, lambipesad jne.

Raadioosi: mitm. nupud, skaalad, valjuhääldaja raamid jne.

Kontoritarbeid: tindipotid, käsna- ja sullekaunid jne.

Kosmeetikatarbeid: salvipurgid, puudritoosid, huulepulgakestad, mitm. pudeli- ja tuubikorgid jne.

Majatarbeid: joogipeekrid, tuhatoosid, fotoalused jne.

Meeste- ja naisteriietuse nõõbid.

Kunstpressaine asendab täieliselt puud, plekki, pappi jne.

Tellimiste täitmine antud eeskujude järgi kiire ja korralik.

Mitte üksnes hing ei vaja toitu,
vaid ka kõht.

Hää suutäis on
eesti heeringas!

Heino Anto

„Draamateatri“ tähelend

Ajalugu ja mälestusi 1916—1924

III. „Draamateatri“ hiilgeaastad ja surm

Draamateater“ on juba omandanud oma kindla joone, temast kirjutatakse, etendused toimuvad täiskii- lutud saalidele, lavastused lõövad läbi ja tekitavad laineid. Osutub vajalikeks teda ka juriidiliselt seada kind- lamale alusele. 28. veebruaril 1920. a. re- gistreeritaksegi „Draamateatri“ seltsi põ- hikiri, millele asutajatena kirjutavad alla H. Anto, J. Ratassepp, T. Mutsu, H. Vaks ja A. Sunne. Nii on teater kujunenud kõi- gi juriidiliste õigustega elujõuliseks kul- tuuriasutuseks.

1920/1921. a. hooaeg algab Henning-Ber- geri „Uputusega“ P. Pinna lavastusel. Hooaja kestes täieneb trupp uute jõudu- dega. Teatri juure asub Al. Mägi palgali- seks näitlejaks, katsetavad St. Filaretova, O. Sommer, E. Pölten j. t.

Esimese suurlavastusena sel hooajal tuleb nimetada Ch. van Lerberghe'i satiiri- list komöödiat „Paan“ A. Teetsovi lavas- tusel.

Venemaalt tuleb Eestisse lavastaja Paul Sepp ja asub „Draamateatri“ juures tööle. Ta lavastusel võidavad samal hooajal tä- helepanu impressionistlik J. Surgutševi „Sügise viiulid“ ja sümbolistlik L. Andre- jevi „Inimese elu“. Esimeses lavastuses haaras Tallinna teatripublikut ja ka arvus- tajaid uus impressionistlik stiil, mida kä- siteldi „Draamateatris“ esmakordselt selles lavastuses. Katsetati ohtlike võtetega, nagu on seda tummad stseenid (peatege- lane L. Reiman esines selles lavastuses ligi 5 minutit „tumm-mänguga“). Andrejevi „Inimese elus“ tarvitati veelgi uudsemaid võtteid: näidend esitati dekoratsioonita, hallil taustal, tarvitades esmakordselt val- gustuseffekte à la Rembrandt — rippuva ülaltoru valgust. Mõlemad lavastused said suure menu osaliseks.

Teatri majanduslik olukord on kõigiti kindel ja võimaldab näitlejate palku tundu- valt tõsta. Tallinna linnavalitsus määrab omalt poolt teatrile juba väikese toetus- summa.

1921/1922. a. hooaeg algab õige rohke- arvulise tegelaste perega, kuhu kuuluvad lavastajana P. Sepp, lavastajate ja näitle- jatena — P. Pinna, A. Teetsov, E. Türk ja A. Sunne. Viimane on ühtlasi ka ma- jandusjuhiks edasi. Dekoraatoriks on pal- gatud A. Tuurand, jumestajaks ja näitle- jaks V. Toffer, inspitsientideks ja ühtlasi ka näitlejaiks — H. Vaks, E. Bergmann ja S. Siirak ning näitlejaiks — L. Reiman, N. Pinna, A. Markus, M. Anto, M. Möller, M. Türk, A. Liik, R. Ratassepp, J. Pöder, N. Albring, K. Triipus, V. Kiim, L. Rack- feldt, E. Martinson, A. Kleius, E. Ratas- sepp, O. Teetsov, P. Möttus, J. Hargel ja A. Mägi, kokku 28 draamanäitlejat. Peale loeteldute kuulub teatri juure veel 20 noo- remat tegelast, kes saavad tasu esinemiste kordadel. Teatri tehnilisse personaali kuu- lub veel terve rida inimesi, nagu rekvisiit- orid, lavatöölised, lavameister-valgustaja, õmbleja, kantselseikoosseis, pääsmete müü- jad, riiehooldjad, kütija, sulane jne.

Ühtlasi tuli 1921/1922. a. hooajast teat- rile uue kuluna juure teatrimaja üür Saksa teatri seltsile 1.400.000 senti aastas, kuna hoone sõjavõimude poolt vabastati ja oma- nikule tagasi anti. Hoolimata sellest asuti optimistlikus meeleolus suure innuga tööle. Hooaja algul tekitasid elevust Roda-Roda ja Gustav Meyrinki „Poisu“ A. Teetsovi lavastusel ja Tristan Bernard'i „Väike koh- vimaja“ P. Pinna lavastusel. Hästi püsis repertuaaris ka Gorki „Põhjas“, mida aeg- ajalt ikka jälle vahele võeti, kui oli ette- valmistusel mõni suurem lavastus.

Elevust tekitasid algupärand A. H. Tammsaare „Petuulia“ (Juudit) P. Pinna lavastusel ja Dostojevski romaani järgi instseneeritud „Kuritegu ning karistus“ P. Sepa lavastusel. Ka noorsooetendused läh- evad järjest täite majade ees, eriti kaua püsib repertuaaris Aug. Sunne „Tähepoeg“ autori lavastusel.

Erilist tähelepanu võidavad A. Kivi „Nõmmekingsepad“ P. Pinna lavastusel ja B. Shaw „Caesar ja Kleopatra“. Samuti

püsiivad kestvalt repertuaaris ja lähevad suure menuga Fr. Molnari „Liliom“ ja Georg Büchneri näidend 18 pildis „Voyzeck“.

Rohkesti muret tekitab teatrile ruumide küsimus, kuna Saksa teatri selts, saades ruumid Eesti sõjavõimudelt tagasi, hakkab igal võimalikul kombel piirama „Draamateatri“ tegevust, mis juba kipub halvama teatri lavatöö intensiivsust ja hoogu.

„Draamateatri“ juhatusele selgus ikka enam ja enam, et ainus väljapääs raskusist oleks oma ruumide soetamine. Oldi teadlikud, et ilma kindla peavarjuta ei saa teatril olla kestvat tulevikuga ega püsiivat alust. Selles mõttes kutsutaksegi ellu „Draamateatri“ osuühing, mille põhikiri registreeritakse 21. veebr. 1921. a. Asutajaina kirjutavad põhikirjale alla B. Linde, T. Mutsu, H. Anto, J. Juhtund ja A. Sunne. Ühingu ülesandeks on teatrisaali nimega „Draamateater“ ülalpidamine ja võimaluse korral oma hoone ehitamine.

1922/1923. a. hooaeg toob tegelaste koosseisu rea muudatusi. Trupist lahkuvad P. Pinna, N. Pinna, A. Teetsov ja O. Teetsov. Juure tulevad H. Möller, R. Klein (Tarmo), R. Engelberg ja üksikutes lavastustes esinevad ka Draamastudio teatrikooli õpilased — L. Lasner, J. Kaljola, R. Opsola, L. Kalmet j. t. Lavastajaiks jäävad P. Sepp, E. Türk ja A. Sunne. Dramaturgiks kutsutakse „Päevalehe“ teatriarvustaja V. Mettus, kes hiljem esineb ka lavastajana. See hooaeg toob „Draamateatrite“ uusi kunstilisi võite. Avatükiks võeti „Kuningas Oedipus“ P. Sepa lavastusel, sellele järgnes Rabindranath Tagore „Kuninga kiri“ ja „Ohver“, siis v. Scholzi „Vahetatud hinged“ V. Mettuse lavastusel ning Sven Lange traagikomöödia „Simson ja Delila“.

Tuleb eriti mainida, et lavastuste heaks kordaminekuks aitas suurel määral kaasa Eesti parim dekoraator A. Tuurand, andes uhkeid ja sageli otse imeteldavaid lavapilte.

Hooaja teisel poolel oli esimeseks suurlavastuseks Schilleri „Orleani neitsi“ P. Sepa lavastusel, mis kujunes erakordseks suursündmuseks Eesti teatri elus ja ühtlasi ka parimaks „kassatükiks“ klassikalises repertuaaris. Sellele järgneb A. Tammani algupärane „Koidikul“ E. Türgi lavastusel ja hooaja lõpuks veel kaks klassikalist teost — Molière'i „George Dandin“ A. Sunne ja sama autori „Lendav arst“ P. Sepa lavastusel. Hooaeg lõpeb ringreisiga, mis kestab 7. aprillist 10. maini; repertuaaris — „Orleani neitsi“, „Kuninga kiri“, „George Dandin“ ja „Lendav arst“.

Hooaeg oli hiilgavalt viidud lõpuni, kuid tegelaste pere ei saanud kasutada kuigi kaua ärateenitud suvepuhkust, kuna alga-

sid eeltööd vabaõhuetendusteks ühenduses VIII üldise laulupeoga Tallinnas.

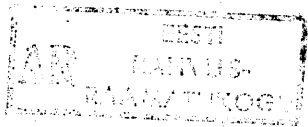
Vabaõhuetenduste korraldamise mõtte ülesvõtja oli õigupoolest näitejuht ja näitleja Ed. Türk, keda täie õigusega võime nimetada „vabaõhu-teatri isaks“ Eestis. Ed. Türgi mõtte esimeseks ja julgeks teostajaks oli lavastaja Paul Sepp ja tolle aegne kunstihuviline „Draamateatri“ juhatas, kes usaldas 1923. a. VIII laulupeo ajal asuda vabaõhuetenduste korraldamisele laululaval, mis oli seotud miljoniliste kuludega. Teatri juhatuse mõistis ja hindas õigesti selle suurejoonelise ettevõtte kõrget kunstilist ja kultuurilist väärtust, kuigi see majanduslikult tundus riskantsena ja oleks võinud ebaõnnestumise korral juhatusel kaela murda. Õnneks olid saavutused nii kunstiliselt kui ka majanduslikult tähelepanuväärivad.

Üksmeelne tunnustus nii kodu- kui ka välismaa ajakirjanduses meie vabaõhuetendustele oli „Draamateatritele“ suureks lohutuseks nähtud vaeva ja pingutuse eest.

Üks meie arvustajaid kirjutas sel puhul: „Laulupeo lõppakordiks tuleb pidada „Kuningas Oedipust“ laulupeo estraadil „Draamateatri“ ettekandel. Ettekande mõju oli otse rabav...“ Läti ajakirjanduses ilmus ettekannete puhul vaimustatud artikleid: „Eile õhtul hilja vaatamise Rabindranath Tagore „Ohvrit“, mida ette kanti laululaval. Välismaa külalised olid väga vaimustatud. Tõepoolest, see etendus suvisel öö taevakatte all pakkus rohkem kui me lootsime. Esinesid Eesti draama parimad näitlejad. Headel kõlatingimustel oli mulje kõige parem. Klassilises maitse dekoratsioonid olid heas kooskõlas lavaga. Maitsekalt loodud valgustuseffektid pimeduses manasid esile kummalisi pilte. Pealtvaatajate hulk jälgis suure huviga kangelaste draamat...“

Rootsi lehed märkisid Eesti VIII laulupeo puhul: „...Kuid see polnud ainuke sensatsioon, millega Eesti meid üllatas. Siin nägime ka maailma suurimat vabaõhuteatrit...“

1923/1924. a. hooaeg algas vabaõhuetenduste kordamisega Tallinna näituse ajal. Näiteseltskond oli jäänud peagu endiseks, lavastajatena esinesid endiselt P. Sepp, E. Türk, A. Sunne ja V. Mettus. Saksa teatri selts veeretas „Draamateatritele“ üha raskemaid renditingimusi. Aastaleping öeldi üles ja võimaldati „Draamateatril“ vaid kordade alusel ruume kasutada ja sedagi kõigest 3 korda nädalas hinnaga 18.000 senti etenduse pealt. Need olid kuulumata rasked tingimused, kuna tolleaegsete odavate pääsmete juures võis teater väljamüüdnud majast üldse tulu saada mitte üle 20.000 senti. Teatril tuli ruumide

üüriks välja anda peaaegu kõik etendus-
test saadav tulu. Ka töötingimused olid
muutunud äärmiselt raskeks. Lavaproovid
määras Saksa teatri intendant, sest teatri-
hoones tegutseid ka Vene ja Saksa teatri-
trupid. Büroo ja raamatukogu tõmmati
kokku ühte väikesesse ruumi, kuna näite-
juhtidel ja dramaturgidel puudus sootuks
oma tuba.

1923/1924. a. hooaja algul avaldab „Draa-
mateatri“ büroo järgmise deklaratsiooni:
„„Draamateater“ töötab praegu erakordselt
raskeis tingimuses, tingimuses, milles iga
teine oleks loobunud tööst ja vaevast, mis
kipub minema üle inimjõu käivaks. Kuid
„Draamateater“ ei taha loobuda ega soovi
tagasi astuda, sest ei tohi surra teater, mis
eriti viimasel ajal on hakanud mängima
üldtunnustatult tähtsat osa meie rahva
elus, tõstes välismaagi silmis meie kunsti-
list prestiiži“.

„Draamateater“ oli kõige impulsiivse-
maid teatreid Eestis. Jooksva tegevuse
kõrval korraldati vahet pidamata tegelas-
konnale loenguid-õppetunde teatritegevuse
aladelt. Ja peab tunnistama, et tegelas-
kond võttis asja niisama tõsiselt ja innuga
kui loengute korraldajad, täienedes ja küp-
sedes üha suuremate ülesannete teostami-
seks nii moodsa kui ka klassikalise reper-
tuaari alal. Eriti viimane ala — klassi-
kiline repertuaar — ei olnud tol ajal Eestis
kuigi populaarne ja harva, kõige rohkem
kord hooaja jooksul, lavastati nagu teatava
kombe või kohusetunde pärast siin või
seal ka mõni klassikaline teos.

„Draamateatri“ usk oma võimesse ta
kunstiline auahnus ja tahe raskusi võita
oli siingi mõjuvaks teguriks, et asuda
monumentaalse klassikalise repertuaari la-
vastamisele, mis hiljem tõi teatrile roh-
kesti loorbereid.

P. Olak ühes oma tolelaegses Tallinna
teatrikirjas „Postimehele“ iseloomustab
„Draamateatri“ järgmiselt:

„See on „Estoniaga“ võrreldes väike
teater, kuid tal on suur auahnus, kunsti-
line nimelt. Ta sai läinud aastal sellega
toime, et tegi vana Orleani neitsiga hiil-
gava kassa. Teda veetlevad peaaesjalikult
ülimad tipud „paremal“ ja „pahemal“ pool,
klassikas ja modernis, — Schillerist ja Mo-
lière'ist — Kaiseri ja Tollerini. Ja tal on
ütleмата visa hing“.

Ülaltähendatud raskused ja kitsendused
lõid teatri aluse majanduslikult kõikumaa
ja vähehaaval hakkas kummitama hirm
teatri saatuse pärast.

1923/1924. a. hooaja jooksul lavastati
küll terve rida väärtuslikke teoseid, nagu
F. Molnari „Hunt“, Lope de Vega „Naiste
mäss“ (Fuente Ovejuna); hooaja teisel

„VENEETSIA KAUPMEES“

W. Shakespeare'i komöödia Estonias. Näitejuht - P. Põld-
roos, muusika - E. Kapp, dekoratsioon - Adamson-
Eric. Ülal: Shylock (P. Pinna), all: Porzia (E. Villmer)
ja Bassanio (K. Karm)

pooltel tõi V. Mettus välja F. Wedekindi
„Simsoni“; sellele järgnes W. Shakespea-
re'i „Macbeth“ P. Sepa lavastusel jne. jne.

Kuigi etendused andsid maksimum-tulu, ei suudetud enam katta kõiki kulusid, kuna kõrge ruumide üüri kurnas teatri kassa tühjaks. Tekkisid võlad ja näitlejaile ei suudetud enam korralikult palku maksa. Hooaeg lõpetati varajase ringreisiga, sest loodeti sel teel majanduslikku olukorda pisutki parandada. Näitlejad jäid suvevaheajaks jällegi tuule peale täiesti lootusetus meeleolus.

„Draamateatri“ õnnetuseks oli asjaolu, et tal puudus oma teatrihoone, mis ei võimaldanud kindlustada oma tulevikku.

Ühes oma teatrikirjas „Postimehele“ kirjutas 1924. a. praegune „Estonia“ teatri direktor P. Olak:

„Draamateater“ ei saa pikema aja peale kavatsusi teha, ta peab peost suhu elama, peab alati arves pidama võimalust, et aasta pärast tuleb ehk tänavale minna. Sellepärast on oma majast unistatud algusest peale. Selleks on raha korjatud, osatähti laiali laotatud, kuid unistus on kuni tänapäevani jäänud unistuseks. Kes tänapäev Tallinnas uue teatrihoone tahab ehitada, olgugi poole vähema kui „Estonia“, sellel peab 100 miljonit marka sularahaga olema. Niisugust summat ei too mingi korjandus, mingi osatähtede müük, laenust ei ole aga juttugi, samuti, esialgu, ka jätkuvast riiklikust toetusest. Iseäranis kitsikuks muutus seisukord käesolevaks (1924. a.) hooajaks. Hoone omanikud leidsid tarviliku olevat aega ja ruumi, mis draamalastel seni oli kasutada olnud, tunduvalt piirata — selleks, et endises lähedamaid võimalusi luua Vene emigrantide teatrile. „Draamateatrile“ jäi tarvitada ainult kolm mänguõhtut nädalas, vastavalt kahanesid ka aeg ja ruum proovide tegemiseks, mida tuli jagada saksa ja vene trupiga.

Heaks tunnistuseks Eesti visadusele on, et „Draamateater“ niisugusteki kitsastes oludes ometi on suutnud arenda selleks, mis ta on: tõsiseks ja tähelepandavaks teuriks meie kultuurielus“.

1924/1925. a. hooaja algul, kui „Draamateatri“ lavategelased jälle kokku tulid, oli teatri seltsi juhatuse julguse kaotanud ja ühisel koosolekul näitlejaskonna asemikega deklareeris, et selts on aineliselt raskusis ega suuda majanduslikku vastutust teatri eest enda peale võtta. Näitlejad võtku teater jälle täiesti endi õlgadele, nagu see oli teatri algaastail. Näitlejad kaalusid küsimust omavahel mitmel koosolekul. Meelekindedus tegelaste keskel oli suur. Suure vaeva ja raskustega oli üles ehitatud tunnustust leidnud kultuuriasutus ja nüüd — ühe hooajaga on see sattunud olukorda, kust ei leita enam väljapääsu. Aga parata ei olnud midagi, näitlejad seisid tõsiolude ees ja nendega tuli arvestada.

30. augustil 1924. aastal sõlmiti siis ühelt poolt „Draamateatri“ seltsi ja teiselt poolt „Draamateatri“ näitlejate kogu vahel leping teatritegevuse edaspidiseks jätkamiseks samadel põhimõtetel, nagu teater seni oli tegutsenud. Leping nägi ette, et 1. juulist 1924. a. võtab tegelaste kogu teatri edaspidise tegevuse jätkamise, nagu teatri ruumide, sisseseadete, dekoratsioonide, rekvisiitide, kostüümide ja muu tarvismineva vara muretsemise täieliselt enda peale tegelaste kogu vastutusel, nii et „Draamateatri“ seltsil ei teki sellest mingisuguseid kohustusi, ja tegelaste kogu sõlmib kõik teatri majandusliku küljega seoses olevad lepingud ainult oma vastutusel ja nimel. Edasi nägi leping ette, et tegelaste kogu on kohustatud korralisi teatrietendusi andma Tallinnas samal alusel nagu see „Draamateatris“ seni on sündinud, samuti võimaldama sagedaste ringreiside näol ka teistes Eestimaa kohtades teatrietendusi kättesaadavate hindadega, kusjuures ringreiside ja muul Tallinnast väljaspool olemise ajal tegevust Tallinnas ei või vähendada alla selle määra, mis linna koolivalitsuse poolt on nõutav. Ühtlasi nõudis leping, et tegelaste kogu hoolitseks selle eest, et teatri kunstiline tase ei langeks nii repertuaari valiku kui ka ettekannete suhtes, kusjuures „Draamateatri“ seltsile jääb selle üle järelevalve õigus (!). Repertuaari valik pidi sündima tegelaste kogu esindajate ja „Draamateatri“ seltsi juhatuse vahelisel kokkuleppel. Lõppeks seisis lepingus, et dekoratsioonide, rekvisiitide ja kostüümide ümbertegemine on keeldud, samuti määrati lepinguga kindlaks teatrile antava riigi abiraha jaotuse kord. Näitlejad pidid abirahast saama teatri tarvete rahuldamiseks $\frac{2}{3}$, kuna $\frac{1}{3}$ pidi minema seltsile.

Peale ülaltsiteeritud punktide leidis lepingus veel rida teisi kitsendusi, nagu näiteks nõue ruumide üüri tasumise kohta iga kord enne etenduse algust jne., mis olid lepingusse sisse võetud Saksa teatri seltsi nõudel.

Ei tarvitsegi olla teatrinimene, et aru saada, kui rasketesse tingimustesse oli selle lepinguga asetatud „Draamateatri“ tegelaste kogu.

Hooaja avamine oli seotud suurte aineliste raskustega. Palgamaksmine oli seltsi poolt lõpetatud 1. juulist arvates, pealegi oli näitlejail osa palka saamata ka varemate kuude eest, nii et inimesed olid enam kui kolm kuud pidanud läbi ajama ainult laenude varal. Perikonnainimesi ähvardas tõsiselt näljatont. Tuli kiires korras leida abinõusid tekkinud olukorrast pääsemiseks. Selleks organiseeriti suure rutuga ringreis, nagu omal ajal teatri loomise

ESTONIA

W. Shakespeare'i "VENEETSIA
KAUPMEES"

Nerissa (M. Parikas), Porzia
(E. Villmer) ja Maroko prints
(A. Vaino)

ESTONIA

Ballett „LAKŠMI“ - L. Nielseni
muusika, lavastus ja koreograafia - R. Olbrei

ESTONIA

Ballett „FLORA ARKAMINE“
- R. Drigo muusika
Lavastus ja koreograafia -
R. Olbrei

päevilgi. Repertuaari võeti eelmise hooaja parimad lavastused — „Hunt“ ja „Macbeth“.

Tartu jaoks valmistati teel olles ette F. Herczegi „Sinirebane“, sest ringreisitükkid olid „Draamateatri“ väljasõidul juba eelmisel hooajal Tartus ette kantud. Trupi koosseis jäi üldjoontes endiseks, lahkus vaid dramaturg V. Mettus, kes asus Pärnu „Endla“ teatri direktoriks. Tagasi tuli ka O. Teetsov, kes eelmisel hooajal oli näitlejate koosseisust lahkunud.

Väljasõidul tekkis raskusi lavakardinate, rekvisiitide ja „Macbethi“ kostüümide kättesaamisega. „Draamateatri“ selts oli juba eelmise hooaja kestes seltsi varanduse pantinud Saksa teatri seltsile oma võla kindlustuseks. Ja nüüd ei tahtnud viimane nende näiteseltskonnale tarvitada andmisest midagi teada. Pikkade vaidluste ja läbirääkimiste tulemusena pidi tegelaste kogu pantima Saksa teatri seltsile oma „Draamateatri“ seltsilt saada oleva riigi abiraha osa kuni asjade tagasiandmiseni Saksa teatri seltsile.

Reisil tuli näitlejail elada üle kohutav õnnetus. 13. sept. 1924. a. Koeru alevis „Hundi“ viimse vaatuse lõpul puhkes seltsimaja publiku riietehoiuruumis tuli. Riiehooidjad olid jätnud ruumi valveta ja tulnud etendust jälgima. Tuld märgati alles siis, kui oli juba hilja ning tulekolde likvideerimisele ei saadud enam mõeldagi. Vaevu suutsid inimesed saalist lahkuda, kui juba leegid läbi avatud uste tungisid saali. Lavainimesed korraldasid päästeaktsiooni. Naised toimetati lava akende kaudu välja nii, nagu keegi neist riieatud oli. Eesriie lasti alla, et vältida tuuletõmbust, ja näitlejad grimmis, õhtuülikondades ja lakk-kingades, nagu keegi parajasti juhtus olema, hakkasid lavakardinaid ja muid varandusi akendest välja loopima. Tuli suurenes kohutava kiiruse ja jõuga. Peagi oli kogu seltsimaja leegitsev tulemeri ja valju tuule tõttu võttis tuld ka naabermaja. Nii kestis see edasi, kuni üle poole alevist oli muutunud tuhahunnikuks.

Reisi 7. okt. lõpetades osutus aineliselt võimalikuks ka Tallinnas tegevust jätkata. 16. okt. tulj kordamisele „Macbeth“ ja 18. okt. esietendus „Sinirebasega“. Edasi tulid lavastamisele veel Jaan Kärneri „Kanglane“, L. Andrejevi „Kuningas Nälg“, S. Garriki „Naine, kes tappis“ ja mõned lastetükkid.

Vahepeal olid aga mõned „Vanemuisele“ lähedal seisvad riigikogu liikmed mõtte üles võtnud ja liikuma pannud, et kuna „Vanemuise“ teater kunstiliselt oli täiesti alla käimas ja Tallinnas juba üks korralik teater „Estonia“ näol olemas, siis tuleks „Draamateatri“ tegevus siin lõpetada ja

näiteseltskond Tartu üle viia. Linnas levitati tasa ja targu mõtet, et Tallinn ei suutvat kaht teatrit ülal pidada. Pealegi rikastavat „Draamateater“ kõrgete üüridega vaid Saksa teatri seltsi, kuna „Vanemuise“ virelevat näitlejate puudusel. Ahvardati sellegagi, et kui näitlejad pole nõus „Vanemuisesse“ üle minema, siis võidavat riigi abiraha maksmine hoopis lõpetada, jne.

Varsti ilmusidki „Vanemuise“ saadikud Tallinna näitlejate „Vanemuisesse“ ületuleku asjas läbirääkimisi pidama. Algul ei tahtnud näitlejad asjast kuuldagi. Peeti omavahel nõu ja otsustati saata delegatsioon riigimeeste juure selgitust nõutama. Sealpoolt anti nõu, et tuleks ikka „Vanemuisega“ ühineda ja lubati isegi katta ülemineku ja kolimise kulud. Tartu mehed ilmusid ülesti läbirääkimisele, andes lubadusi näiteseltskonna autonoomseks tööks ja palkade maksmiseks samas suuruses nagu need olid „Draamateatri“s. Näiteseltskonna enamus otsustas „Vanemuise“ kasuks ja sellega oli „Draamateatri“ saatust Tallinnas otsustatud.

„Draamateatri“ tegevus lõppes Tallinnas vana-aasta-õhtuga 31. detsembril 1924. a. Sel puhul kanti ette revüü: „Draama ja Vanemuise pulm“, mis tegelaste poolt selleks puhuks oli kombineeritud. „Draamateater“, kes 8 aasta jooksul tõhusalt arendas ja tõstis meie lavakunsti taset, kes kindlustas antiike ja klassikalise repertuaari Eesti lavale, kes tervele reale näitlejatele ja lavastajatele võimaldas täieneda ja küpseda oma kutsealal, — see teater kui iseseisev kultuuriasutus oli surnud.

— — —

Ühes meie ajakirjas ilmus „Draamateatri“ tegevuse lõpetamise puhul järgmine nekroloog: „„Draamateatri“ lahkumisega Tallinnast on pealinna teatripublik kaotanud palju. Viimased aastad tegutses ta kunstiliselt kõrges kursis ning oma ilmekuse ja iseloomulikult väljakujunenud suunaga küünis ta „Estonia“ tasapinnast mõneski osas kõrgemale.

Teatrit on juhtinud Paul Pinna, A. Teetsov, V. Mettus ja Paul Sepp ühekorraga ja eraldi. See näitejuhtide mitmeisiksus ning vaheldus on teinud „Draamateatri“ uuenduslikumaks ja värvikamaks. Kui varem Paul Pinna ajal teater mingit erilist kooli ei taotelnud, siis hiljem V. Mettuse ja Paul Seppa teatri juure asumisega hakkas „Draamateater“ juba liikuma kindlamal sihil, Kunstiteatrile omane mänglev diinaamika ja sisemine kokkusulavus leidsid siin head vastukaja. Eristat tõusuaega võis märgata 1920. ja 1924. aastate vahel. See ajajärk peegeldab kujukalt noore teatri otsimiste vilja.“

Eduard Illermaa

Maakonnateatrid kujunemisel

Teatritegelastele pole provintsilinnade teatrite kujunemine maakonnateatriteks rabavaks uudiseks. See protsess algas mõned aastad tagasi ja omab praegu siivenevat tendentsi. Pärnu „Endla“, Viljandi „Ugala“ ja Narva teatrite ringreidid maale on saanud peagu regulaarseks. Külaskäiguetendused algavad sügisel hooaja algul ja kestavad hiliskevadeni.

Algatus kutselise teatri viimiseks maale tuli teatreilt endilt. Veel mõni aasta tagasi ei taoteldud sellega kindlat teatripoliitilist eesmärki. Tõuke provintsiteatrite tungiks maa rahvarikastesse paikadesse andsid majanduslikud huvid. Aga selles tuli varsti pettumine — kokku võttes maksid teatrid maale ligi. Aga saavutati hoopis midagi muud, mida alul ei teatud võtta lootustandvana — maapubliku suur huvi tõus kutselise teatri vastu. Ja tänavuseks ollakse nii kaugel, et provintsiteatriteil töökavu koostades ja repertuaari valides ei tule arvestada ainult linna huvisid. Paratamatult tuleb leida teid ja võimalusi maapubliku nõudmistele kavakindlaks rahuldamiseks.

Seesugune murrang kutselise teatri kasuks ei näi olevat ajutine nähtus. Ta ise loomustab maa kasvavat tungi kultuurivarade salve poole. Räägitagu ja kirjutagu maa tuimusest kuipalju tahes, tõsi- asjaks jääb ometi, et maal on tervet ja rikkumatut vaimu, mis nüüd on ärrganud kultuuriloominguliste väärtuste mõistmisele. Ja siin osutub teater ärrganud huvi õhuta- jaks ja rahuldajaks.

Puuduvad täpsed andmed „Ugala“ ja Narva teatrite kohta, aga „Endlast“ on esitada arve, mis tõendavad selle teatri laienevaid ülesandeid maakonna piires. Tänavusel hooajal (kuni 1. aprillini) on „Endla“ annud kokku 77 etendust, neist 56 linnas ja 21 maal. Maal on mängitud: Märjamaal 5 korda, Abjas 3, Sindis 4, Kilingi-Nõmmes 3, Uduveres 2, Väändras, Ares ja Tallil — igal pool üks kord. Neil etendustel müüdi kokku 5.300 piletit, mis annab etenduse keskmiseks 252 inimest. Linnas oli samal ajal üldine osavõtjate arv 19.000 ja etenduse keskmine 321. Maa keskmine võiks olla palju suurem, aga siin tõmbab kindla piiri ette ruumide suurus. Neis keskuses, kus „Endla“ käib esinemas, on saalide istekohtade arvu keskmine väiksem teatruhuviliste arvu keskmisest. Kõlab uskumatuna, aga maal on kehtvalt

etendustele tung suurem kui ruumid suudavad vastu võtta. Ja vastavate lavadega ning ruumikusega rahvamajade puudumine on süüdi selleski, et „Endla“ ei ole saanud etendusi anda mujal kui eelpoolnimetatud rahvarikastes paikades. Aprilli lõpul ja maikuus teater jätkab tegevust maal, mis südatalvel ja märtsis-aprillis teelude tõttu oli katkestatud. Hooaja lõpuks esitatud arvud muutuvad tublisti näitamiseks, kui suur on tarvidus kutselise teatri järele maal.

Provintsilinnade teatrite kujunemine maakonnateatriteks sunnib üles võtma küsimust, kuidas uuendada ja korraldada teatrite juhtimist vastavalt laienenud ülesandele ja suurenenud kohustusile. Praegu kannavad provintsiteatrite eest vastutust ja peavad neid ülal riik, linnaomavalitsused ja linna ühiskond, kuna maaomavalitsused on paremal juhul jäänud külmaks pealtvaatajaks. Sellest poleks karjuvat häda. Aga mõned omavalitsused, nagu Pärnu maavalitsus, võtavad teatrilt koguni lõbustusmaksu ja korjavad oma kassasse neid veeringuid, mis riik ja linnad maksavad teatreile toetuseks. Muidugi ei ole maaomavalitsustele täiesti teadmata teatrite kui üldise kultuuriteguri vastuvaidelematu tähtsus, kuid seda ei mõisteta vääri- liselt hinnata. Maarahvas ruttab oma omavalitsustest ette, ilmutades elavat huvi teatri vastu, ja jätab juhid kivinenud ja iganenud vaate juure, mis näeb maarahvale kohast soodustust ainult sõnnikuveo ja peekonikasvatuse premeerimises. Aga ometi januneb maa väetamist ka teatri- kunsti varadega, nagu ta tuleb osasaa- misse viia kogu vaimsest loomingust. Või oli raamatu-aasta eesmärgiks rahvast raamatust võõrutada? Kindlasti mitte.

Maakonnateatreina on provintsilinnade teatrite kulud märgatavalt suurenenud. Eeskätt maksavad ränka raha sõidud kohtadele. Teiseks suuremaks kuluks on dekoratsioonide korraldamine vastavaks maalavade nõudeile. Näitlejaile seni välja- sõitude puhul lisaraha ei ole maksetud ja selle kulu võib esialgu jätta arvestamata. Aga sellegipärast on väljaminekud nii suured, et sissetulek hädavaevalt katab jooksvad kulud. Teatri ülalpidamiseks ei jää midagi üle. Siit selgub takistus, miks provintsi- linnade teatrid ei saa maakonnateatrite ülesandeid täita sel määral kui maa hu- vides oleks tarviline.

Takistustest ülepääsmiseks t u l e b m a a

omavalitsused teatrite ülalpidajaina kaasa tõmmata. Ei ole arvata, et seda saaks teha teatri juhtimisel kaasaraäkimise õigust andmata. Kuidas asja tegelikult läbi viia, see annab kaaluda. Näiteks võiksid ühe võimalusena kõne alla tulla teatri-sihtasutused, kus linna- ja maaomavalitsused ning linna ja maa seltskondlikud organisatsioonid või nende liidud oleksid võrdselt esindatud. Seesugusele sihtasutusele teatreid üle andes oleks ka maa teatrite juhtimisele kaasa tõmmatud ja loodud eeldused maakonnateatrite majandusliku külje paremaks korraldamiseks. Koos viimasega ei ole ülepääsmatult raske näitlejate koosseisu suurendamine. Praegused koosseisud on väikesed ja maakonnateatri ülesannete täitmine nõuab eriti näitlejailt suuri pingutusi ning isegi ainelist kulu.

Esitatud mõtted provintsiteatrite juhti-

mise ja ülalpidamise ümberkorraldamiseks peaksid kutselise teatri ja üldse teatrikultuuri huvides olema väärt, et küsimust edasi arendada sobiva lahenduse leidmiseks. Ei ole arvata, et probleem küpseks täna-homme, sest kindlasti tuleb vastu-seismistki. Maakonnateatrite asutamine puudutab eeskätt ja oluliselt Draamastuudio rändteatrit. Edasi on esialgu veidi häiritud maaseltsidki, kes kutselise teatri pidevas tegevuses oma piirkonnas näevad konkurentsist pidudele. Aga need kartused osutuvad arvatavasti põhjendamatuks. Praegune suur huvi teatri vastu kindlustab küllaldaselt publikut Draamastuudio teatritele ja maakonnateatreile. Peaks aga pidudelkäijate arv vähenema, mis küll on vähesus, siis on saavutatud ennem kasu kui kahju. Sest lõppeks ei paku sisutud simmanid publikule midagi, mida teatri kohta aga ei julge väita keegi.

Veel arvustuse ja loomingu muredest

Rasmus Kangro-Pool

Saksamaal, kus on keeldud teatri ja kunsti arvustamine mitte-loojail neil aladel, on teatri ja arvustuse vahekorid nüüd üsna isesugune.

Nii teatab „Teatri“ 1937. a. märtsinumber, et Nürnbergis on arvustajad, kes ühe naisakrobaatide esinemise üle kirjutasid laivalt, sunnitud esinema laval, et näidata oma akrobaatilisi võimeid. Samuti on seal arvustajaile aetud selga tantsijatari riided ja sunnitud neid publiku irvitamiseks esinema revüüs „Alles fürs Herz“.

„Teater“ lisab oma poolt teate lõppu, et see meile meenutab Gogoli lauset „Revidendis“: „Kelle üle naerate, iseendi üle naerate...“

Ei mõista mõelda, kas võtta seda teadet tõena või väljamõeldud tõenäolisusena, mis mõnegi ringi arusaamise järele peaks nii olema, et kunstilise loomingu hinnang oleks ja saaks olla õige ja õiglane.

Olgu kuidas tahes, aga mõlemal juhul kaastub selles ühiskonna ühe kaaluka osa obskurantism loomingu ja selle arvustuse vahekorrast ning ühtlasi väljendub selles teatud irvitav halvaksapanu arvustusele ja arvustajaile, kes käsitlevad aladist, mil nad ise ei tegutseda loovate inimestena.

On see üldse võimalik nüüd, kus kultuurilisel mõtlemisel, loomingu loomisprotsessil ja arvustusel kui juurdleval, vastuvõtval

ja analüüsival nähtusel on seljataga väga pikk valgustustöö? Kuid ometi, ometi, sest nüüd katsutakse rahvaid panna uskuma isegi sellesse, et valgustustöö üldse on rahvaste ja riikide tervisele halvasti mõjunud.

Meie juures ei viida arvustust balletti tegema ega näitemängu mängima, ei lasta kirjandusteadlasi enne kutsetunnistuse saamist proovi-romaanid kirjutada jne., kuid ega's meigi juures puudu need eod, mis arendavad ligikaudu sellelaadilisi mõtteid. Nii on kirjanike ringkonnast hääli tõstetud, et loov kirjanik võivat kõige edukamalt teist kirjanikku arvustada. Ja näitlejate ridadest kostab sekka hääli: no tulgu ja mängigu ise enne paremini, siis tulgu seletama!

See ei ole uus tõde, et igas inimeses peitub geeniuski, sest geenius tähendab originaalsust ja muidugi igaüks võib oma subjektiivsusest maailmast midagi avastada nii nagu seda keegi teine ei saaks teha — kui inimestel oleks vaid mehisust ja tahet selleks. Keegi aga pole senini püüdnud tõendada, et kõigis inimestes peituvad omadused, mis on vajalised arvustajale: taip tungida ja mõista ka teiste ellusuhtumist ning palju vajalisi teadmisi, mida saadakse pidevas õppimistöös ja mis õpetavad nägema ja mõtlema.

Uheski asjas pole täit tõde, sest elu ei ole

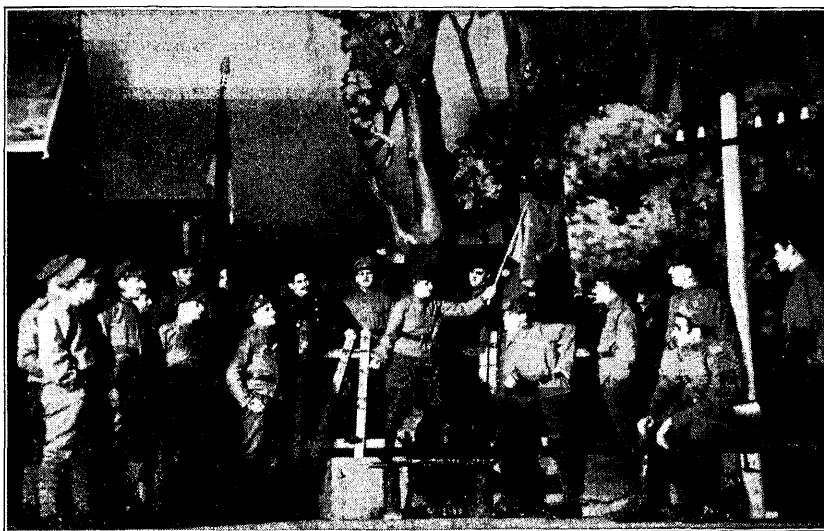
"VANEMUINE"

H. Raudsepa näidend „LIPUD
TORMIS". Näitejuht - A. Mering,
lavapildid - V. Haas

I pilt - Siberis

Nataša (A. Tammemets), Neku-
dassov (A. Mering), Vikernõmm
(K. Aluoja), Pärnik (A. Aumere)
ja Sonn (A. Randviir)

II pilt - Piirijaamas

III pilt - Hellenurmes

Mikulin (O. Lipp), Ann (E. To-
rop) ja Nekudassov (A. Mering)

kahe-ega mitmeotsaline, vaid lõpmatu. Parimigi arvustus on samuti vaid subjektiivne mõistmine ja on ühekielne, nagu on puudulik parimagi talendi vaimusünnitus. Aga neid tuleb arvestada, sest nad on oma aja parim osa elust. Nad panevad valgusejoad liikuma ja annavad inimkonna käärivaile küsimusile ajutisi vastuseid ja seletusi.

Olen mõelnud mitu korda, et autoritaarses korras, kui see kord oleks imunud ka kõigi mõjuvõimsate kirjanike, kunstnike, näitlejate verre, läheksid need viimased võimukandjate keskasutusse ja nõuaksid, et arvustus (mis vaid ei paita) keeldaks hoo- pis ära ja asemele seataks vaid ülistav reklaam, nagu seda teevad kirjutajate ja teatrite bürood ning reporterid, kui neile antakse intervjuusid. Nüüd „ülesehitalval“ ajastul (nagu varem elu poleks kunagi arenenud!) tehtaks seda innukalt. Kuid mida siis saavutatakse? Muud mitte midagi kui umbusku, pessimismi publikusse — ja loojate juure mahajätuse tunnet, et teen tööd, aga mitte kelleltki ei kuule, kuidas mu töö mõjub! Eks kirjanikud tea küllalt sellaseid juhtumeid endi käest, kui nad on lugenud sõbramehe sõnavõtte põhimõtteil, et käsi peseb kätt. Eks näitlejad tea seda oma juubeleilt, kus nad kuulevad viisakuse ilusõnu ja saavad sekka juudasuudlusigi.

Kui autoritaarsed võimud ennastkiitvas positiivsuses hoiduvad otseselt kiidu-retseptide nõudmise dekreetidest vaimuelu jaoks, siis on neil selleks oma intiimne takistus: nad ise valitsevad ja juhiavad suuremat osa asju, milles nad on üsna võõrad. Sellest tulebki, et riigijuhtimine jääb vist igavesti alaks, mil ei seata sisse kutsetunnistust. Küll aga võiakse arendada nõudmist, et riigielu üle sõnavõtjad käsitaksid vaid valitsejate õnnelikke samme ja ka õnnetuist sammudest püüaksid head leida. Vaimuelu arvustajaile avaldatakse aga nõudmisi, et nad käsitaugu asju sellelt vaatekohalt, kas asi on kooskõlas kesk- võimutahtega või mitte. Ja avaldatakse nõudmisi, et halvastki loomingu- st toodagu esile vaid kuldterad, et jääks äitutavam pettepill autoritaarse juhtimise väärtuse suurest näilisusest.

Sest nii suured kui ka väikesed inimesed on kõik enamasti väga nõrgad silmapilksele kiitusele, käesurumisele, kumardamisele — kuigi nad lausa läbi näevad, et kõik sün-

nib teeseldes. Aga kui tühjalt see kõik lõpeb!

Mulle meenub aeg, millal Karl Menning „Päevalehe“ juures oli teatriarvustajaks. Temal oli Estonia teatri mängimise, lavastamise ja repertuaari kohta väga palju ütelda ja ta ütles seda avameelselt — kiites ja laites. Tolleaegse Estonia kunstipõhimõtete nappuse juures oli ta sageli vali. Siis Estonia pahanud nii, et astus samme „Päevalehe“ juures Menningilt kirjutusvõimaluse äravõtmiseks!

Säärane estoonlaste meelegibestumine oli silmapilkne, sest nüüd tunnistavad nemad ja kõik teisedki, et Estonia vajas tol ajal põhjalikku vaimset ja kunstilist kohendamist.

Kui mina 1925. a. kevadel „Päevalehes“ noodid avasin Estonia opereti mängimise puuduste vastu, siis tuli kadunud auväärne Jungholz minu juure ja ütles: „Meie teeme haridustööd ja Teie teete haridustööd, kuidas see kõlbab, et meid maha teete! Teil võib õigus olla, aga mis te sellest räägite, see toob teatrisse ärevusi!“ Mina seletasin, et ärevust ongi vaja, kuidas pole edu! Praegu on tolle aja silmapilkseid kibestumised mööda ja estoonlased ise räägivad, et 1925. a. ajakirjanduslik teatrisõda oli vajaline, sest ta tõi uue tuuletõmbe vajalikeks teatri kunstiliseks uuenuks.

Kui Vanemuine ängistus oma väsinud ja vananenud kodusesse olesklemisse ja läbi- ajamise paljude aastate kestes ja ainuke avalik hääl linnas ikka heatahtlikult püüdis seal vaid paremat leida ja otsest tugevat rinnet ta vastu ei võtnud, siis Vanemuine laskus kunstiliselt peagu hauaäärele. Vanemuiseski oli uuestisünni võimalus teostatav vaid tugeva selgitustöö järele, mis ei olnud paitav.

Vaim, kunstid, teadused ei ela autoritaarsusest ega kiidusõnadest. Vaim on miljonmõte, miljonitunne. Ta peab avalduma vabas esinemises täite lahtiste tiibadega. Ta peab ka vabalt vaadelda ja hinnata võima. Vaid sel korral ta parim osa saab arenemisvõimeliseks ja arendamisvõimeliseks üldvaraks teatud ajastu arengule. Sellelt seisukohalt vaadatuna meie elu suudab kindlasti leplikult lahendada need konfliktid, mis on viimasel ajal tekkinud loova ja arvustava töö vahel.

Heino Uuli

Teatrikiri Berliinist ja Prahast

On üks tabav kõnekäänd, et rong ei jäävat kunagi seisma, kui just jaam ette ei juhtu. See lause vilksatas läbi pea, kui esimest korda Berliinis ajalehe lahti lõin, et otsustada, missugusesse teatrisse nüüd esmajoones sammuü seada.

Kui palju suuri teatri maailma-nimesid on kolmandast riigist lahkunud ühel või teisel põhjusel, kuid teatrielu kihab ikkagi vägeva löögiga. Vähimalt rahvast käib hästi ja küllap vist polegi tähtis, et Elisabeth Bergneri, Richard Tauberi või Gitta Alpari asemel nüüd mõni teine, kolmas esineb.

Peaaegu kõik filmikuulsused lõikavad loorbereid ka teatri-lavadel. „Schilleri teatris“ läheb lakkamatu eduga „Götz von Berlichingen“, millega nimiosaline Heinrich Georg pühitses hiljuti oma 25-aastase lavategovuse juubelit. Ühtlasi sai ta valitsuselt Staatsschauspieleri tiitli ja erilise austuse märgiks vana rüütlimõõga. Peale tema esineb naispeaosas meilegi tuntud Dorothea Vieck.

„Deutsches Theater“is“ tuli neil päevil esietendusele (uuslavastus) Schilleri „Orleani neitsi“ Luise Ullrichiga nimiosas. Peale tema Hanns Brausewetter, Dannhoff j. t.

„Schauspielhaus“is“ läheb aina välja-müüdnud majadele Shakespeare'i „Richard III“ — Verner Kraussiga nimiosas. Samuti „Hamlet“ Gustav Gründgensiga. „Amphitruionis“ mängib Jupiteri Paul Hartmann, ja palju teisi tuttavaid nimesid vilksatab siin ja seal.

Minu peahuvi koondus loomulikult ooperiteatreile.

Neid on Berliinis teatavasti kolm: Staatsoper, Deutsches Opernhaus (Charlottenburgis) ja Volksoper (Theater des Westens). Kõige täiuslikum tehnilisest küljest on Staatsoper, mille lava põhjalik ümberehitus 1926.—1928. a. läks maksma 15 miljonit marka. Praegune lava võtab enda alla 1300 ruutmeetrit. Teater omab kaks kõrvallava, mis on võrdsed keskmisele (mängulava), ja sügava tagalava. Lava all on ruum, võrdne kõrguselt ja üldmahutuselt pealavale, kus võib valmis ehitada lavapildid ja need üles tõsta ja rööbastee süsteemil toimetada kesklavale. Kõik planšetid liiguvad igas suunas ja neid võib ka osade kaupa üles tõsta või alla lasta.

Rööbastee ja kõrvallava süsteem on ka D. Opernhausis, kuid vähemas ulatuses.

Volksoper omab pöördlava, kuid on soovidajätkuva sügavusega.

Staatsoperit võiks nimetada esindus-ooperiks, kuna sinna on kogunenud õigupoolest saksa lauljate eliit. Tõesti fenomenaalne organiga tenor Helge Rosvaenge (daanlane?), kelle amplituuda on itaalia ooperid ja kelle hääli kaunis tugevasti keskmises asendis tuletab meele meie Hallapit. Siis Marcell Vittrisch ja Heinr. Schlusnus ja terve rida Wagneri spetsialiste, nagu Frida Leider, Maria Fuchs, Fritz Wolf, Max Lorenz, Rudolf Bockelmann, Ivar Andresen, Josef v. Manovarda, Jaro Prohaska. Ka Franz Völker on Viinist üle toodud. Daamidest on eriline publiku lemmik Erna Berger ja lüüriline sopran Maria Müller.

Kõigele vaatamata jääb üldmulje tervest sellest lauljate kaadrist võrdlemisi konarlik. Ma ei usu, et alati juhtusin etendustele, kus naislauljad esinesid indisponeerituina. Seepärast kaldun arvama, et Wagneri esitamine mõjub teataval määral häälele, mida ka naishääle juures tugevasti tunda oli. Ka mehed ei ole vabad pigistusest ja forsseerimisest, mis pärast erilist naudingut puhtsaksa koolist ammutada ei saa. Erandeiks on muidugi juba eespool nimetatud Rosvaenge, Vittrisch, Rob. Burg (Scarpia), Völker (Don Carlos), Bockelmann (Rembrandt van Rijn) ja mõned teised.

Tahtmata tõuseb pärast sääraseid etendusi lugupidamine Eesti häälest ja lauljatest!

D. Opernhausi parimaist võiks nimetada lüürilist tenorit Walter Ludvigi, Mihael Bohneni (bass-bar.), Hanns Heinz Nisseni (bar.). Olen seniajani maininud vaid meeshääli ja nüüd tagantjärele mõteldes ei suudagi meele tuletada naist, kelle hääli oleks eriti mõjunud. Just pärast Nõukogude Vene reisi, kus neid esinesid külluses, üks haruldasem kui teine.

Kas mängib siin slaavi tõug mingit osa, see jäägu asjatundjate otsustada.

Mis puutub näitlejaslikku külge, siis jäi siingi üldmulje segaseks. Oli üksikuid häid, kes ka kohe ansamblist välja paistsid. Nii Rob. Burg, Mihael Bohnen (Alfio, Sparafucile), Maria Fuchs (Senta), Jaro Prohaska (Lendav Hollandlane) ja Helge Rosvaenge (Rodolfo, Cavaradossi, Alfredo). Sealsamas kõrval esineb aga nii mõningaski suhtes vastuvõtmatud. Miks see on nii, selles tõi mulle osaliselt selgust kõnelus D. Opernhausi pealavastaja

E. Tammlaane näidend „VALGE LAGENDIK“ Ugalas

Näitejuht - E. Tinn, dekoratsioonid - J. Kangilaski. Pildil vasakult: Jaan (A. Viir) ja Antti (A. Toiger)

Vilhelm Rodega. Tema sõnade järgi panakse peaarõhk lavastuslikele küsimusile ja artistlik külg jääb enam-vähem näitleja hoolteks. Sellest siis ka mängustilide erinevused ja lavavõtete lahkuminekud.

Peensuslik režii väljatootus annab loomulikult isegi teatava doosi lavamänguks, kuid jätab tugeva pantomiimilise mulje eriti lavaliikumise ja žestikulatsiooni põhjenduste otsimiselt muusikast ja nende täpselt kokkuvõtmiselt. Siinjuures ei oleks üleaarne meele tuletada Rich. Straussi sõnu, kui talt küsiti arvamist muusika ja lava vahekorra kohta. R. Strauss ütles, et mitte iga flöödi passaaž ei ole mõeldud komponistilt primadonna silmepilgutamiseks, ja et mitte iga trummi pauk ei tähenda premjääri südamepuksatust ja mitte iga fanfaar orkestris ei nõua, et lavale peab kohe ilmuma husaaride rügement.

Kõige vabameelsem vaim lehvib siiski Deutsches Opernhaus'is. Seal töötatakse vanemad ooperid muusikaliselt ümber, tarviduse järgi orkestreeritakse uuesti jne. Nii, näiteks, oli tehtud Donizetti „Rügemendi tütrega“. Dramaatilistes kohtades oli enam rõhku pandud vaskpillidele; tenorile oli juure „koopteeritud“ aaria sama autori „Favoriitast“ (spirito gentili), muidugi uues sõnastuses, ja isegi ballett esines, küll märksa moodsama muusika järgi. „Carmeni“ teine vaatus algas Carmen

meeleolurikka laulukesega (samuti ka N. Venes), mida Bizet' originaalis ei esine.

Mis aga kõikjal (ka Volksoperis) on suurepäraseid, need on orkestrid ja dirigendid. Staatsoperi peadirigent Leo Blech moodustab üksi juba omaette peatüki. Tema taktikepi all kuulasin „Toscat“, „Boheemi“, „Carmeni“ ja „Müüdnud mõrsjat“. Kõik need vanad tuttavad esinesid kuidagi uutena, nii et tihti jääd kuulama vaid orkestrit. Kuidas korraka siin ja seal mängib pill, mida enim pole kuulnud, kuidas üldse meloodia kõlab muusikana, selle sõna sügavaimas mõttes; kuidas dirigent armastusega meelitab orkestrist välja cantabile, meeololu, ise miimiliselt kõigele kaasa elades, seejuures veel nagu tuhande käega soliste ja vajalist kontakti vaos hoides. Ühe sõnaga — orkester esitas värve. Eriti suure mulje jättis mulle selles suhtes Prahase „Narodny divadlo“ nähtud A. Dvoraki „Näkingeid“. Keele mittemõistmine tegi mulle loomulikult raskusi sisust arusaamises. Kuid väga paljudel momentidel aitas mind säärestel hetkedel orkester. Värvidest, pluss lavaline mäng, taipasid laval sündivat. Veel üks moment „Aidast“ — Prahase Radamesi laulja (küüaline) Rich. Kubla ei olnud suur piano austaja ja nii tõusis ta viimses duetis Aidaga si-be-mollile vägeva fortega, nõutava pianissimo asemel. Istusin teises reas ja nägin, kuidas dirigent

E. Tammlaane näidend „VALGE LAGENDIK” Ugalas

Näitejuht - E. Tinn, dekoratsioonid - J. Kangilaski. Pildil vasakult: Suurpöld (E. Pukk), Ally (L. Vohu), Sass (E. Tinn) ja Jaak (A. Mälton)

Zdenek Chalabala korruga nagu kahe peoga Radamesi forte kustus ja Verdi pianissimo auisse seadis.

Üldse saab Tšehhi ooperi kohta lausuda aina kiitvat. Slaavi hääled, temperament (unustamatu Galitzky — Vilém Zitek) ja lavastuste leidlikkus. Kas või, näiteks, sama „Aida“. Tugenedes teadaolevatele vana Egiptuse joonistele oli püütud mängus rõhutada profiili. Muide on Prahast väga hea menu saavutanud Vene ooperid („Onegin“, „Igor“, „Boris Godunov“, „Paadaemand“ ja N. Vene toodangust „Vaikne Don“ Brünnis). Meilegi tuntud Nikolskaja on Praha ooperis balletijuht.

Parimad lavastused olid esitatud dr. Bruno Cavalla'lt („Vürst Igor“, „Aida“, „Boris Godunov“). See mees asetab nähtavasti väga suurt rõhku lauljate artistlikule küljele ja tema lavastustes võis kõvasti märgata ka suurt vokaalkunsti värvirikkust. Mul jäi mulje, et see tuli lügeda Cavalla teeneks, sest dirigendid, kellele see ala peaks alluma, olid vahepealt esindatud ka teistes lavastustes, mis aga selles mõttes märgatavalt Cavalla lavastusist erinesid. Siinjuures võiks aga märkida, et vist igal pool on juhtidel suuri raskusi üksikute solistide „aariatamise“ murdmises. Nii näiteks sai Tšehhi populaarne tenor Jan Berlik (Cavalla lavastuses) vürst Vladimirina „Igoris“ säärase numbriga hakkama, et ta pärast „eeskuju-

likult“ kontsertnumbrina ettekantud aariat (kogu aeg ristis käsi Končakovna järele igatsedes) viimase noodiga käed publiku poole sirutas ja väga armsalt naeratas, et, noh — olge lahked, plaksutage, aaria on läbi!

See oli siiski ainus erand. Teised osalised (mitte üksi „Igoris“), esinesid väljapaistva artistlikkusega. Koori küsimuses peetakse kinni põhimõttest, et see ei esine ooperis mitte ainult sega-, nais- või meeskoori numbritena, vaid igaks on massi üksikliige, individuaalse karakteriga. Siin paistis suur erinevus enamiku Berliini lavastustega. Seal tuli (väheste eranditega) koor oma fraasiks „robinal“ lavale, laulis ja väljus uuesti või lühema pauserimise ajal sagis niisama mõttetult tagaplaanil.

Nähes igal sammul lavalisi peensusi ja kvalde; neid ühel ajal orkestrist ei pruugi imestada, miks mulle Praha ooperist jäid eriti head ja sügavad muljed, mida võiks kõrvutada kas või Stanislavski ooperi elamustega. Süvenemine partituuri ja julgus hüljata trefareetsust, kas või teinekord vaieldavaltki, see on siiski minu arvates pant, et Tšehhi ooper sammub pidevalt üles, omades juba nüüd seni nähtud Euroopa ooperiteatrite peres kumstiliselt väärka koha.

A propos, kui praegu just oli jutt värvidest, siis vokaliteedi värvide küsimuses

oli mul Berliinis võrdlematu võrdlemise võimalus Th. Šaljapini ja hispaanlase Celestino Sarobe kontsertide näol. Šaljapinil on juba 73 aastat turjal ja Sarobe, kelle kohta Tito Ruffa olevat öelnud, et nüüd võivad ta rahus surra, kuna ta häääl ja kunst edasi elavat, on oma parimas eas.

Minnes Šaljapini kontserdile (Scalas) oli mul teatav eelarvamine ja kahtlus tema võimeis, võttes arvesse mehe kõrget iga. Ja selles suhtes valmistas ta suure üllatuse. Kuulsa venelase häääl kõlab veel praegugi värskest ja võimsalt ka kõrge-mas asendis, võib-olla piano kõrvalkõlas võis märgata teatud vanadust.

Ta kandis ette väikesi vene romansse ja esimese laulu järele võis saalis tunda ja isegi näha, et: noh, mis see siis on? Kas see ongi siis see maailmakuulsus? Ei erilist tämbrit, ei fortet ega midagi. Kuid siis tulid Grečaninovi „Vang“, Schumanni „Kaks grenadeeri“ ja teised. Pidulikult loorberpuudega dekoreeritud „Scala“ laival oli tõesti vang, kes ihkas vabadesse, mis aga jäi talle igaveseks kättesaamatuks. Samuti tundis vist iga inimene end sel õhtul üheks hetkeks asetatuna Prantsuse-Vene 1812. a. sõja ephohhi, kuidas vä-

sinud grenadeer kodumaale tõttab oma keisrit kaitsma.

Ja koju minnes mõtled, et ei ole vaja puudade viis hääält, et olla maailmakuulsus — vaja on elavat sõna, nagu seda Šaljapin võrratult oskab.

Selle vastu — kui Sarobe „proloogiga“ oma kontserdi avas, siis mõtlesid: ohoo — siit tuleb midagi erakordset. Ja sinna ta jäigi! Ei saa salata küll mehe haruldast ilusat hääält, pead konstateerima, et ta on kodus igasugustes itaalia laulu nõksudes jne., aga — midagi jäi puudu. Ja ometi oli vokaalselt vähimalt kümme Šaljapinit koos.

Ma ei usu, et mina ainsana säärase mulje sain. Igatahes nägin ma õlgade kehitamist nii siin kui seal — kuid vastupidi-ses järjekorras.

Kui vähe on aga, kahjuks, lauljaid, kes selle üle järele mõtlevad, ja veel vähem on neid, kes sellest tõesti positiivse järelduse teevad! Seepärast sünnibki nii vähe Šaljapini taolisi, kuma ometi ka meil, väikeses Eestis, on külluses hääli, kelle ees kas või Šaljapin või mõni teine, kolmas peaks mütsi maha võtma. Kuid...

Herman Kolt-Oginsky

Tantsukiri Lääne-Euroopast

(Meie kirjasaatjalt)

Impressioonistlik mõte, vallutades kaas-aegsete meeled, kinkis tantsule ühe vastuvaidlemata hinnalise väärtuse: hakati tantsima tõsise mõtestatud muusika järgi: Beethoven, Chopin, Liszt, Schumann, Debussy ja Ravel. See fakt ilmnis peagi vanast, juba aastakümnete jooksul paatunud tantsuvormist vabanemisel. Isegi kõigutamatu, ei mille-gagi hävitatav klassiline ballett pidi taganema aja pealetungi ees ja alluma. Peeti (ja peetakse veelgi) armutut ja ägedat sõda „paljasjalgse“ ja „balleti“ printsiibi vahel, kuid märgatamatult ja ootamatult ilmus võitja — „grotesk“ stiil. Mitte grotesk sõna tähtsälhelises tähenduses, vaid balleti, plastilise ja ekstsentrilise, liitumine ainsaks, ühiseks keeleks. Tantsijad ruttasid end varustama kõigi tantsulise tehnika ahvatlustega, tegemata vahet ta usu ja päritolu vahel. Tantsitakse kõike, kuid tantsitakse muutsetult ja, mis kõige halvem, ilma stiilita. Siin näitas tehnika jälle, et ta ei ole üksi seisukorra peremees. On hädavajaline kunstiline haridus: stiili,

karakteri, muusikalise idee ja kompositsiooni tundmine, et luua harmoonilist kunstilist teost. Ei aita üksinda ega pea paika objektiivse kriitika ees kunstilisele intuitsioonile lootmine. Ja kui me mainisime sõna „kriitika“, siis lisame, et ajalehtede tantsukriitika on kõige mannetum ja hukutatavam. Isegi Euroopa keskustes on ta tantsu mätte-tundvate inimeste kätes. Muusikaarvustus on seevastu eeskujulik.

Music-hallid, revüüd, mis ujutasid üle Euroopa lavad, otsekuju tõstsid momendiks kõikuma löönud klassilise balleti prestiiži. Kuid see nähtus pole tõsiseloomuline, vaid pealiskaudne. See on tingitud balleti noorsoo heast, suurt välist muljet saavutavast tehnilisest ettevalmistusest. See tehnilise suute efekt on vajaline laiale massile ja kassale, kuid selle kunstiline tuum on minimaalne. Suurem hulk ooperi balletiansamblist on nakatatud sest odavast edust, see ei tähenda muidugi, et klassiline ballett on halb või et ta ei kõlba, kuid see ütleb seda, et ilmtingimata on

RAHEL OLBREI,

„Estonia“ tantsujuht ja ballettmeister, märkis aprillis oma lavategevuse 15. aastapäeva

vaja reformaatoreid — ballettmeisterid, kes tunnetavad küpsekssaanud ülesandeid ja oskavad valada uut vaimu balletiansamblisse.

Tants kui impressionistlikem kõigist kunstidest on nüüd enam kui kumagi varem tegevuses asjade vaimuse väljendusega, olgu see teostatav muusika või esiplaanile asetatud tantsuline idee (siis talle kirjutatakse eriti muusika). Vaimse maailma väljendamine tingib žesti nüansse, ülevõinekuid ja isegi psühholoogisme, milleid pole küllaldaselt balleti noorsool või isegi puuduvad. Balletitantsijal, kes 6—8 aastat viibib valjult balletilises tantsukoolis, puuduvad oma isiklikud väljendusvormid. Ta koosneb, kui võib nii ütelda, kindlastest pähetuubitud liigutuskompleksidest ja „pas’dest“, mida ta tarvitab ühes või teises järjestuses. Tekib nõiutud ring, millest paljudel pole enam pääsu. See on nagu Vana-Ida tantsud, kus iga žest on sümboolne, kuid selle kõne vaim on juba surnud ja ta paik on muuseumis. Balleti nõiutud ringist leiavad väljapääsu vähesed, neile oli antud rohkem kui teistele, ja nad oskasid „kõnelda“, aga mitte „kujutada“. Veeretatakse vastutus vanadele autoriteetidele, kuid unustatakse, et nad löid teissugusel kunstilis-ajaloolisel momendil, seepärast pole nendele najaldumine veenev meie ajale. Opositsiooniks vanale vaimule, rutiinile ja kuulsatele traditsioonidele, mille mantliga kaetakse kümned patud, on viimasel ajal ilmunud rida ballettmeisterid, üksiktantsijaid ja kirjanikke. Kurt Jooss, Trudi Schoop (Helle-

rau-Laxenburg), Rosalia Chladek, kirjanik F. Divoire ja paljud teised juba varem tuntud. Mitte kõik pole veenav, mis nad kõnelevad, kuid kui ehtsalt kunstilise mõttega ja tundega on loodud nende teosed ja kui palju nad õpetavad meid, kes me vaatame lahtiste silmadega. Nende edu pole tingitud ainult nende uudusest ja modernismist, mis iseenesest on tühine, vaid nende kooskõlast ajajärguga, milles me elame. Siin tantsuline tehnika taganeb väljenduslikkuse ees ja leiab kasutamist kirevuse (nüansside) printsiipi. See kunst seisab vahenditus seoses praegusaja maalikunstiga ja muusikaga, otsekuu täiendab ja jätkab neid. Praegusaja linnade elu, isegi kuni korterite sisustuseni, seisab suguluses selle tantsukunstiga, mis annab talle elulist tuge olemiseks. See pole mitte revüü ta kunstliku säruga ja käreaga, mis on loodud vaimust ja leivast vaestele, see pole triviaalne balletinäidend ta stereotüüpsete žestidega, vaid see on elutarkade ja kogenud inimeste moraalne rahuldus. Klassiline ballett jääb aluseks igale tantsijale, kuid mitte türanniks, kellele tuuakse ohvriks kunstniku vaba isiksus. Distipliin on hea ja hädavajaline, kuid liig palju distipliini on halb. Ta aheldab. Tuntud Pariisi kirjanik F. Divoire ütleb, et ta eelistab kus tahes õppinud baleriinile neegritari. Ja selles on suur annus tõtt. On vaja elada tantsides, aga mitte tantsida, et elada.

Tantsige! kõneles Zarathustra.

Brüssel, aprillis, 1937.

Paar sõna Rahel Olbreist

Uhes operetis — kui ma ei eksi, „Doonau neius“ — oli Rahel Olbrei poolt teiste tantsude hulgas seatud ka groteskne „Carioca“. See oli siis, kui seda tantsu meil üldiselt veel ei tuntud.

Üks daam, kes pidi olema asjatundja, avaldas oma rahulolu selle kohta, kui „õigesti“ on tabatud „Carioca“ paad. Siis pr. Olbrei seletas, et temagi ei olevat seda tantsu tunnud enne seda, kui ta teda kahes variandis näinud filmis „Meie lendame Riosse“. Ta saanud filmi vaadata ainult kord ja seepärast arusaadavalt talle jäänud tantsu grotesksest variandist ainult üldmulje, ta vaim, kuna üksikasju ta ei saanud kuigi palju tähele panna, veel vähem aga meeles pidada. Siis algas mõne aja pärast töö „Doonau neu“ tantsude kallal. Tutvudes „Carioca“ muusikaga pr. Olbrei elustas endas uuesti filmis nähtud üldmulje ning väljudes sealt vastuvõetud tantsu vaimust ja saades lisainspiratsiooni muusikast proua kui tantsulavastaja loovfantaasia hakkas kujundama tantsu üldpilti ja kõiki üksikasjugi, paasid jne. Ja et proua oli „Carioca“ vaimu süvenenud õigesti ja oma fantaasia seadnud õigeile roopaille, siis olid tema „Cariocas“ detailidki tabatud „õigesti“.

Agaga nagu mõne maali juures võib tähele panna seda, et detailid on kõik õiged, aga ometi ei jäta see teos kunstiteose muljet, kuna puudub too loov vaim, tugev isiksus, mis kõiki neid üksikasju seob kunstipäraseks tervikuks, nii võime seda nii mõnigi kord märgata tantsupalade juures. Paad on küll „õiged“, pala üksikud momendid ei jäta formaalselt seisukohalt midagi soovida, aga ometi tantsupala tervikuna ei rahulda, ei haara meid, ei mana meile ette uusi või senitundmatuid maailmu ega saa meile elamuseks.

Proua Olbrei töö suhtes ei ole meil seda kunagi tarvis karta, iseäranis tema seatud idamaa-tantsude suhtes. Võib-olla üksikasjad ei olegi igakord päris „õiged“ — kes seda teab, on ju seda meil raske kontrollida — aga selle eest on „vaim“ igakord tabatud.

Agaga kuidas me võiksime seda kontrollida? Mõistusega täiel määral muidugi mitte, aga me ei saa näit. mõistusega kindlaks teha sedagi, milles just seisab teatava

inimese sarm, mida me vastuaidlematult tunneme ja mis meid võlub. Me tunneme ka Rahel Olbrei idamaatantsude võlu, mis manavad meie vaimusilmade ette mitte üht ja sama orienti, vaid idamaid, mis üksteisest erinevad olenevalt sellest, kust maalt on võetud nende ainek. Me tunneme neis tantsudes eri maade süngelt kätemaksvat või piiritult anduvat kirge, nende lämmatavat või ülespiitsutatavat õhkkonda, nende usulist hardust. Me usume meeleldi, et Siiami prints Aditya, vaadates Estonias R. Olbrei poolt seatud „Lakmé“ tantsu, oli täitsa siiras, kui ta ütles, et ta Estonias tunneb end enam kodus kui vaadates neidsamu tantsu mõnes suuremas ja üldtuntumas euroopa teatris.

Me võime neid tantsu teataval määral agaga mõistusega „kontrollida“ — muidugi vastavate maade skulptuuride ja teiste teoste järele, sest neistki hoovab meile asjaomase maa rahva- ja kunstivaimu. Ja kuigi tants ei ole — vähimalt ei tohiks olla — lihtsalt liikumapandud skulptuur või maal, siis ühendab seda teiste kunstide toodetega just sama vaim, mis tantsus küll avaldub teisel kombel, aga siiski samasugusena, tantsu iseloomule vastavalt agaga sageli haaravamana, ekstaatilisena. Ja proua Olbrei lavastatud tantsudest oleme alati küllaldaselt määral saanud haaravust ja ekstaasigi.

Et seda saavutada — ja loomulikult mitte ainult idamaa-, vaid ka teiste tantsudega — selleks ei ole piisanud ainult pr. Olbrei loovat kunstniku-fantaasiat. Ei, proua on pidanud suurelt jaolt ka oma elavat materjali, tantsijaid, endale ise „valmistama“, tARBekorral ka „ümber tegema“, nii et kõik võiks sündida selles vaimus, nagu tema seda näeb ja tahab. Nii on proua pidanud kulutama väga palju energiat tantsupedaagoogina ja tantsuoskuse õpetajana. See aga on Rahel Olbrei töökoorma suurendanud mitmekordseks, kaugelt ühe tubli töötegitaja jõu ületavaks. Ei ole siis ime, et tervis hakkas protesteerima ja viimati üles ütles, nii et proua peab nüüd umbes aastaks puhkusele minema. Loodame, et proua ületulevaks hooajaks selt puhkuselt tagasi tuleb täiesti kosunult ja jälle tööle asudes meid uuesti rõõmustab kõrgeklassiliste tantsukunsti saavutustega.

E. Viljassaare komöödia „TUTRED“ Endlas
Lavastus - E. Lemmiste, dekoratsioonid - U. Halla. Pildil stseen I vaatusest

Uno Sillaste

Teatrikiri Helsingist

Mie teatril on tänavu hea aasta ja publik külastab teatreid hoolega, seda kinnitavad Helsingi „Kansallis-“ ja „Kansanteatri“ juhid nagu ühest suust. Ja kui nad kuulevad, et lõunapoolseilgi hõimuvendadel teatrielu üha enam omab kontakti kõige laiemate ringkondadega, siis hargneb Eesti-Soome teatri- ja kunstielu teemadel kevadiselt lootusrikas ja heatujuline vestlus.

Kui vaadelda teatrite kavu ja publiku suhtumist lavateoste, siis on niihästi Soomes kui Eestis ilmselt nähtav hulkade lugupidamine ja tunnustus kodumaistele esitustele. Ühes rahvusliku omapära ja riikliku iseolemise tunde kasvamisega ja süvenemisega hakkab publik huviga jälgima elunähtusi, valgus- ja varjukülgi oma rahva ja enese elust. Kasvab ühtlasi lugupidamine oma autoritest ja lavakunstnikest. Klassikalised palad jäävad tänapäeva vaatajale nagu võõraks, neid vaadatakse, aga neile ei elata sügavalt kaasa ega vaimustuta neist.

Sellest siis tulebki, et Soome „Kansallisteater“, mis tavaliselt on pannud suurt rõhku klassikaliste lavateoste esitamisele,

tunneb käesoleval teatriaastal rohkem kui kunagi, et seesugused näidendid nagu „Kuningas Lear“ ja „Kuningas Ödipus“ ei haara enam rahvast. Olgugi et esitus on suurepärane ja kunstiliselt nauditav. Seevastu kodumaine Mika Valtari ajakohane näidend „Distsiplineerimatu sugupõlv“ ei jõua ühe hooajaga kõiki huvi-vaatamishimulisi rahuldada. Samuti ka H. Vuolijoe „Niskamäe naised“, mis nüüd juba üle aasta on olnud alatiselt „Kansanteatri“ kavas ja läheb käesoleval kevadel üle 70. korra. Huvi näib pakkuvat Helsingi publikule ka Vuolijoe „Juuraka Hulda“, kuigi näidend ei oma mingeid erilisi silmapaistvusi ega kunstilisi väärtusi. Aga ta on ajakohane, usutav, ja see tõmbab laiemaid hulki.

Lõppeval kevadhooajal annab Soome tuntud vestekirjanik ja Soome suurima lehe tegevtoimetaja Simo Penttilä (Hervon) kaks heatujulist näidendit — ühe „Kansallis-“, teise „Kansanteatrile“. Võib eeldada, et needki Soome elu-olu käsitavad näidendid panevad krooni hoogsale ja edukale teatrihooajale.

✦

H. Vuolijoe „NISKAMÄE NAISED“ Kuressaare teatris. Näitejuht R. Kuljus

Vasakult - vanaperenaine (M. Kei), Ilona (A. Kuljus), Arne (T. Maripuu) ja Simola peremees (H. Maripuu).

Istuda Soome näitlejaspere keskel ja vestelda on päris meeldiv oleskelu. Tunned, et viibid inimeste keskel, kel on sügav armastus ning hool oma kutse vastu ja keda huvitavad üldnimelikud teemad ning kõnelused. Soome näitlejais puudub see kinnisus ja fanaatilisus, mis osale soomlasile on väga iseloomustav. Huvitavaim ja omapäraneim kuju on „Kansallisteatri“ teeneterikas näitleja Jussi Snellman, kes hiljuti pühitses oma teatritegevuse 35. a. juubelit. Väga omapärane ja sügav isik, luuletaja, eluvaatleja ja tööotsija. Vanemad tegelased teavad jutustada palju sellest omapärasest teatrikujust, kes oli pikki aegu teatri esimese armastaja rollis ja naiste ihaldatuim lemmik. Nüüd on ta siirdunud vaiksesse erakuellu. Loeb, vaatleb, kõneleb, palvetab, kirjutab. On ühe teosoofilise seltsi juhtivamaid tegelasi. Ütleb ise, et tahab pärast mitmekesiste kujude andmist ja mängimist publikule kord ka ennast leida. Jussi Snellmanni elutargast vaatlusest, kogemustest ja sulest on ilmunud rida aforisme ja mõtteid publikust, lavast ning teatrist, mis oleksid väärt kord tõlkida ja „Teatri“ lugejaile tutvustada.

Proovide ja etenduste vaheaegadel võib näha Soome näitlejate puhkeruumis õige omapäraselt pilti: naisnäitlejad nooremaist vanemaini istuvad sukavardad peos ja koovad sukki kas mehele, kavalerile või

heategevaks otstarbeks üldkasulikele ettevõtetele. See sukakudumine on Soome naiste üldrahvuslik komme ja sellest ei jää maha ka Soome näitlejad.

+

Oleme alanud pioneeridena tutvustama Eesti teatrile ja publikule Soome teatrielu, teateid avaldama nende kavadest ja elu-olust üldse. Samuti on Soome teater hakanud kõvasti huvituma meist. Näitlejad ootavad kannatamatusega maikuu esimesi päevi, millal tullakse külaskäigu etenduseks Tallinna. „Tallinnassa on hauskaa,“ ütlevad heatujuliselt Helsingi teatriinimesed, kel on Eesti kolleegidest jäänud parimad mälestused.

E. Salmelaise külaskäigule Tallinna tahab „Kansanteater“ vastata sellega, et kutsub tulevaks sügiseks Ants Lauteri lavastama „Kansanteatri“ üht eesti lavateost. Soomlased soovivad vaid seda, et „Kansanteatris“ esitav lavateos oleks tüübiline eesti algupärane ja et selle esitus lööks Soomes tõesti läbi. Halva või keskpärase asjaga ei maksaks tulla, ütleb Soome näitejuht, sest see võiks publikus anda väärkujutuse Eesti teatritasemest, ja hiljem oleks asja juba raskem parandada.

Niisiis, eesti lavakirjanikud, andke teos, millega eesti teater võiks Soome publikut ja lavakunsti võitma minna.

LEO KALMET

Draamateatri üldjuht, märkis
aprillis oma lavategevuse
15. aastapäeva

Henrik Visnapuu

Leo Kalmet teatritegelasena

Oma võrdlemisi noore ea kohta on L. Kalmet'il (sünd. 1900. a.), Draamateatri üldjuhil, pikk ja vaheldusrikas teatritegelase minevik seljataga.

Viieteistkümnenda-aastase tegevuse tähtpäev ei märgi veel kogu seda ajavahemikku, mis näitab L. Kalmeti teatrirharrastusi, sest juba 1917. ja 1918. a. tegutses L. Kalmet teatris. Ligi kahekümne aasta kestes on L. Kalmeti meel olnud pöördunud teatrimuusade poole, ja meie ei võiks öelda, et need kapriissemad muusad oleksid aina naeratanud nende palvelejale. On olnud morne ja süngeidki päevi selles muusadeteenistuses.

Kui iseloomustada L. Kalmeti teatritegevust, siis võiks öelda, et L. Kalmet on teatri alal universaalne talent. L. Kalmet on korraga tunnustatav näitlejana, lavastajana ja administraatorina ning teatri-alalise lektorina. Juba koolipingilt on L. Kalmet tunnud kutsumust teatritele. Läbi õpilaste Dramaatilise ringi, läbi Draamastudio ja läbi Draamastudio teatri on kestnud pidev tõus.

Näitlejana on L. Kalmet leidnud üldist tunnustust arvustajate poolt. Nõnda märgitakse kiitusega Sanderit „Pisuhännas“, Bubust „Õpetaja Bubuses“, majorit „Kuul-

suse müüjates“ jne. Juubelitükis esines ta nüüd kellamehe Lible osas O. Lutsu „Kevades“.

Kalmeti tegevus on aga teda viinud näitlejast lavastaja juure. Draamateatri Noorsoo teatri rajamine on üks L. Kalmeti suuremaid teeneid Tallinnas. Selles teatris on ta toiminud lavastajana, otsides eesti noorsoo- ja lasteteatritele eestilist väljendust, nagu seda tõendavad uuemad algupärandite lavastused.

Draamastudio teatri rajamisega seoses on L. Kalmet ikka enam ja enam andunud teatri üldjuhtimisele — administratiivsele tegevusele. Oma juubeli ajast on L. Kalmet kümme aastat seisnud üldjuhina Draamastudio teatri eesotsas. Selle aja jooksul on Draamastudio teater kasvanud suureks kunsti kõrgusel seisvaks omakultuuriliseks teatriks, mis oma tegevusalaga ulatab üle maa. Et väikesest ja nõrgast algatusest on saanud suur teater, mis on leidnud tunnustust Soomes (Soome reis 1934) ja Lätis, selle eest tuleb tänada Kalmeti silmapaistvaid organisaatori andeid.

Mitmekülgselt andekale teatriinimesele tema teatritegevuse tähtpäeval kõike õne ja edu.

Jutuajamine Felix Mooriga

FELIX MOOR,

näitleja ja „raadio-onu“, märkis aprillis oma tegevuse 10. aastapäeva Ringhäälingus. Pildil F. Moor Mariusena A. Pagnoli „Kaugetes randades“

On tähelepanuväärseid inimesi, kelle välimus ei ärata mingisugust tähelepanu või kel puudub üldse huvi end ümbruskonnale tähelepandavaks teha.

Felix Moor kuulub säärase inimeste liiki. Püüan näiteks meenutada, kas ma olen Moori näinud aastate tutvuse jooksul suvi- või talvülikonnas? Kindel on, et ta igatahes paljalt ringi ei jookse. Kuid ta välimusest ei meenu ühtki värvi korrektsust või ebakorrektsust. Et temas aga on midagi mehist ja distsiplineeritud, seda ütleb selge ja hästi ohjeldatud hääl iga päev raadios.

Agas kui sama Moor ilmub sulle kusagil vastu, siis mõtled — see polegi see mees, kes räägib. See on selle mehe astraalkeha.

Nägu — kuidagi õhuline. Jooned jäävad ebakindlalt mällu virvendama. Ja selle kahvatu virvenduse keskel silmade säravad punktid. Juuksedki näivad hajuvat eestrisse.

Võib-olla oleks Moor olnud igal juhul niisugune. Võib-olla töö iseloom mõjutab inimese iseloomu. Agas võib ka olla, et inimese töö pika aja kestes loob meis tema isiksusest hoopis erilaadse kujutelma. Inimene maailmaruumis. Hääle eestris, mis rändab salapäraseil laineil siniseid kilomeetreid. Nii tunneme Felix Moori. Tema isik

ongi kadunud tema kehata kõlava hääle varju.

Agas kui sama astraalkeha istub su vastas, paneb sulle käest ja ütleb oma kohutavalt puhta ja viimisteldud diktsiooniga:

„Te-re hom-mikut!“ Siis hakkab päris hirm. Et — kas sa niisuguse mehe häälele oskad vastata niiviisi, et su igapäevane karubass, mis sulle on olnud ainult hädavaajaliseks tarbeasjaks, nagu kalossid poriseil tänavail — kas seesama häälekõla mitte ei kärise Moori kõrvu nagu liiva krigin hammaste vahel?

Õigupoolest mulle pole kunagi meeldinud pedantselt täpne keel. Agas seda viga lepitab Moori intonatsiooni painduvus. Ja siis ta räägib veel oma anekdoodi.

(Jänkimehele: anekdoodi tõmbasin maha; lugu on küll kena, aga lõpp ei ole positiivne. — „Teatri“ toimetaja.)

See toob astraalse „raadio-onu“ eestrist tavalise inimesena maa peale tagasi. Nii et mõtled: inimene, kes on 10 aastat elanud eestris — ega see vist saagi osata hästi maapealset elu tavalise kodaniku kombel.

Õigust ütelda, ei oskagi nii hästi kui peaks. Agas ega me seda temalt nõuagi. Jatkub, kui ta „hall-loo-hall-loo!“ kostab puhtalt halvimagi aparaadi raginast.

Ah-jah, pidi olema ju jutuajamine, aga nüüd ma istun hoopis Moori vastas. Tema kirjutab ja mina loen ajalehte. Me ei näi kumbki teist segavat. Ja üteldakse: kõige parem sõber on see, kelle juures vaitolemine ei muutu tülikaks.

Või on Mooris ikka tõesti mingi astraalkeha, mis paneb filosoferima?

„Agas nüüd pean sind siiski paluma asja juure. Kudas või kuidas sa sattusid lavale? Näitleja olid sa ju enne kui ujusid eestrisse?“

„See oli täpselt 1919. aasta aprillis, kui olin 16-aastane soldat Tallinna kooliõpilaste pataljonis. Tollal töötas Tallinnas keskkoolide dramaatiline ring. Nerep oli seal ja Kalmet tuli parajasti rindelt tagasi. Käisime ajaviiteks kasarmus — see oli Toompeal, Korfi majas — laulmas igasuguseid laule. Siin Kalmet ütleski: kuuled, sul hea hääle — kas sa ei tahaks koolipeol (olin Gustav-Adolfi poiss) näitemängus kaasa mängida?“

Olin nõus. Kui ei eksi, oli tükk Heino Vaksi „Terve eskadron“. Minuga oldi rahul vägagi. Ja „Dramaatilise ringi“ järgmises lavastuses — O. Lutsu „Paunveres“ — Saksa

teatris mängin juba Saavelit. Nii see algas. Arutasime ringis, et lavalist haridust on tarvis. Avatigi 1920. aastal Paul Sepa teatrikool ja sellest sai paar kuud hiljem „Draamastuudio“. Käisin siin siis koolis, ja kui 1924. aastal tuli koolist esimene lend, moodustati sellest „Draamastuudio teater“.

Nii jäingi lavale, kuni 1927. a. kutsuti ringhäälingusse. See oli veebruarikuus. Ringhäälingu töö kõrval tegin Estonia teatris kaasa. Mäletan veel oma lambipalavikku, kui „Sapphos“ pidin mängima kandvat osa koos Liina Reimani ja Erna Villmeriga...“

„Aga kuidas oli lambipalavikuga mikrofonis ees?“

„Jube oli. Mängisugune karp nina ees ja muudkui räägi. Ega olnud ju ka kedagi või midagi, kust õppida. Aga kodunesin õige pea. Tööl ringhäälingus on ju palju ühist lavatööga, eriti mis puutub kuuldemängu-desse, reportaažidesse...“

Moor võtab lausahtlist kaustiku ja loeb:

„Seni olen ringhäälingus lavastanud 46 lastenäidendit, juhatanud või lavatükkidest ümber töötanud 60 kuuldemängu, ise kaasa mänginud — häälega muidugi — üle 100 korra. Konfereeritud — 54 saateõhtut; sega-esinemisi — 67, refereeritud ja reportaaži tehtud 236 korda, deklameeritud 46 korda, peetud 118 lugemistundi, 712 lastetundi...“

„Pea kinni,“ ütlen. „Arvud kipuvad minu jaoks liig astronoomiliseks. Ütle parem, mis sa praegu teed?“

„Olen praegu saatekava koostaja, tegevtoimetaja, kuuldemängude korraldaja ja nii edasi...“

Mõni tund hiljem istun kohvikus laua taha, kus juba ees on soome „raadiolell“ Markus Rautio, halloo-preili Lebas ja Felix Moor — tõmbab püksitaskust mikrofonis...“

Keelelisi küsimusi

SA EI SAA TEHTUD.

Väljendusvormid „sa ei saa seda kunagi ära teha“ või „sa ei jaksa seda kuidagi ära teha“ on mingi arusaamatuse tõttu — kas mõne keeleoskamatu muulase eeskujul või eestlase enda lohakuse ja keelelise vastuoksuse läbi — moonutatud väärvormiks: „sa ei saa seda kunagi (või kuidagi) ära tehtud“. Iseäranis sagedasti võib seda võltsi keelendit kuulda meie pealinnas.

Kui rahvas niisuguseid väärkeelendeid tarvitab oma igapäevases elus — familiarse argipäevakeelena, siis ei oleks ehk põhjust seda pahaks panna, sest argipäevakeel ei ole kunagi vigade eest kaitstud. Aga kui selletaoliselt võltse vorme liigselt sigib meie haritlaskonna valitumaski keeles või — mis veel halvem — koguni kirjakeeles, siis tuleb sellele pahele südilt vastu astuda.

Ka meie näitelavale hakkab juba tungima see „sa ei saa midagi ära tehtud“. Ei tea küll, kas see on lavateose autori süü või näitleja enda algatus, sest nii mõnigi näitleja meil, kui ta „satub hoogu“ ja publiku naer teda veelgi ergutab, — näib unustavat igasuguse aukartuse näidendi õige teksti vastu. Niisugust kõnevormi aga ei tohi lasta lavale pääseda, ka mitte siis, kui autor ise, teatava tüübi keele iseloomustamiseks ehk meelega tarvitab sääraast keelendit. Ega tüübi rahvapärasus või „mahlakus“ seeläbi põrmugi tõuse, kui

talle suhu pannakse meie rikutuma keelega rahvalt otseselt laenatud vigased kõnevormid, küll aga võib tüübi keel seega labastuda, kui selles esineb liigselt argipäevsusi ja pejoratiivseid kõnekäände. Pealegi kasvatab ja süvendab see vahenditult publikusse võltsi kõnekeelt.

„ABIKAAS“.

Selle sõnaga tahetakse meil väljendada mõistet abielulise meespoole kohta. Osastav kääne aga peaks siin olema „abikaant“, ometi aga ei sõanda keegi nii kirjutada ega ütelda. Õige rohkesti meie haritlasi tarvitab nii kõnes kui ka kirjas seda võltsi vormi: -kaas, mis on mõttetult ja naiivselt loodud vene keele eeskujul: suprug; supruuga seevastu siis oleks meie keeles abikaasa. Üks eesti keele iseärasus aga on see, et sel puuduvad sõnade eri sood. Sellepärast ei saa iialgi ütelda kaas ja kaasa, vaid üksnes k a a s a.

REPORTERIKEEL.

Lõppeks olgu huvitava näitena esitatud, kui palju sõna- ja lauseehituse-vigu leidub veel tänapäev meie suuremais ja nõudlikumaiski ajalehis. Ühe pealinna päevalehe ainsalt leheküljelt on päris juhuslikult nopitud järgmised vigased laused: „Kaubavagun jooksis maha roobastelt“. Aga kust siis mujalt? Niisuguses lauses tuleb ju, mõistagi, rõhutada viimset sõna ja selle-

N. J. MERJANSKI,

ka eesti teatritegelasile ja -publikule hästituntud vene näitleja suri 7. aprillil s. a. 91 aasta vanuses.

pärast saame mulje, et vagun jooksis maha roobastelt ainult praegusel juhtumil. Kui me selles lauseehituses rõhutame sõna „maha“, siis on lause loid ja lõpp vaibub saamatult. Ainus õige ja loogiline sõnade järjekord on: „kaubavagun jooksis roobastelt maha“.

Teine samasugune lause: „Varas aitas end otsida politseil“. Õige: „varas aitas politseil end otsida“. Aga veel parem: „varas aitas politseid enda otsimisel“. Siis edasi: „Vene kindral on saanud surma“. Siin on tegemist kahesõnalise verbiga, nii-siis: „Vene kindral on surma saanud“. Lausa absurdum on: „...sai silmapilkselt surma“. Õige vorm: „sai silmapilkselt surma“. Väga segane lause on: „...kuna teedel ei tule mitte vaid tampida, vaid ka...“ Õige mõte: „kuna teedel tuleb mitte ainult (või üksnes) tampida, vaid ka“. Veel: „...laseb oletada mingisugust õnnetut juhtu“. Õige: „...õnnetut juhtumit“. Viga: „värbima“, õige: „värbama“. Rumal pejoratiivsus on: „pesuehtne kokkupõrge“. Kadakasakslik sõna on „nerts“ ja „nertsikasvatus“; eesti keeli on see loom „narits“ (naarits) ja siis ka „naritsakasvatus“.

Aga kui viitsiks terve lehe läbi lugeda, kui palju vigu leiaks siis?

Teatrite töomailt

ESTONIA

Sõnalavastuse alal jääb „Estonias“ selle hooaja viimseks teoseks Oskar Lutsu „Paunvere“. See on tüüpiline „lustmäng“, s. t. jantliku kallakuga komöödia. Vaatamata oma ennesõjajaegsele päritolule ta pole kaugeltki halvem meie praeguste nii-öelda rahvalike komöödiade enamikust; tegelaste iseloomustus pole temas mitte üksi lopsakas ja näitlejaile „suupärane“, vaid ka küllalt individualiseeritud. Oma ehituselt ja hoogsuselt seisab „Paunvere“ Oskar Lutsu näidendite seas igatahes silmapaistval kohal. Lõppeks ei puudu tal ka sisulisi pretensioone: ta mitte üksi ei näita mahlakais värvses tsaariaegse maa-aleviku mugavat pürjerkonda, vaid paljastab meie seltskonnategevuse rumalaimat külge üldse — nimelt perekondlikku „kliike“-vaimu ja „eluliste“ sidemete türanniat ideede üle.

Hooaja lõpul asutakse „Estonias“ ka juba tööle Shakespeare'i „Suveöö unenäo“ kallal, mis on ette nähtud sügiseseks avatükiks. Teose tõlke valmistab meie parim Shakespeare'i eestindaja Ants Oras.

Õige kirevaks kujuneb käesolev kevad „Estonias“ külalissetenduste poolest kõigilt aladelt. Kõigepealt võib nimetada, et 26. ja 27. aprillil esitab „Vane muise“ teater „Estonia“ saalis A. Mälgu näidendi „Mees merelt“ ja opereti „Džaina“. 4. mail etendab „Soome Rahvusteater“ Miika Valtari menuka näidendi „Distsiplineerimatu sugupõlv“. Hoopis kauge külalisteater on kohal 7. ja 10. mail: „Westminster Players“, inglise trupp, kannab nimetatud päevil ette Bernard Shaw „Kangelased“ („Arms and the Men“) ja Sutton Vane'i „Manalaskõidu“ („Outward Bound“). Mai lõpul saabuvad viimaks oodatud vastukülaskäigule Helsingi „Rahvateatri“ näitlejad — „Niskamäe naiste“ tähtsamate osade täitjad.

Mai keskel on oodata ka india tantsijanna Menaka ja ta trupi esinemist kolmel õhtul. Lauljaist külastab „Estoniat“ tenor Aleksei Čerkasski, kes esineb „Rigoletto“ ja „Eugen Onegin“.

DRAAMATEATER

R. Sirge näidend „Must suvi“ on autori enese poolt „Musta suve“ romaani järgi vabalt dramatiseeritud. Seega ei ole „Must suvi“ mitte dramatiseering, vaid näidend. See näidend käsitleb sama aega mis Raudsepagi näidend „Lipud tormis“, nimelt saksa okupatsiooni suve, mida autor õigusega ristib mustaks suveks eesti rahvale.

R. Sirge loob sellest suvest õige detailse ja tiheda pildi. Siin näeme enamlaste taganemist ja selle laostust Eestis, siis kuuleme sakslaste, eriti mõisnike ja nende sabarakkude, omavolist, hertsogiriigi ülesehitamise katseist, vilja röövimisest peremeestelt, omakaitse asutamisest ja lõpuks sakslaste plaanide kokkuvarisemisest Eestis.

Tõhusalt tõuseb esiplaanile eestlaste passiivne vastupanu, omakaitse korraldamine ja iseseisvuse mõtte idanemine ja kasvamine.

Seda aega ei ole peale R. Sirge keegi nii detailselt ja ustavalt kirjeldanud.

Muidugi ei puudu nii romaanis kui ka näidendis oma põnev intriig, mis puudutab noore lipniku Aini ja mõisateenija Kadri armulugu. Toredad tüübid on lonkur metsavaht, kes talitab orjameelselt mõisniku huvides. Aga „valuraha“ tahab ta saada Kadri armastusega. Siis talumehed Kustas Kiiüt, Perametsa Andres, parun Budhardt jne.

R. Sirge „Must suvi“ on Draamastudio viimne lavastus käesoleval hooajal.

VANEMUINE

H. Raudsepa näidendi „Lipud tormis“ järele, missugune lavastus hoolimata väga erinevaist sõnavõttudest arvustuses saavutas päris hea edu, tuleb järgmise uuslavastusena 20. aprillil esietendusele tšehhi Jara Beneši rahvuslik operett „Rohelisel aasal“.

Põhjalike eeltööde tõttu nihkus selle opereti väljatulek varem lubatud ajast palju edasi ja tuleb lavale nüüd päris sobival ajal — kevadel. „Rohelise aasa“ ettevalmistus on läbi viidud suure hoole ja süvenemisega, nagu varem „Džaina“; rohkesti on siin tööd ning ülesandeid teatri tantsutrupil, aga ka sõnalavastuslikust ja laulu- ning muusikalisest küljest seab see operett üles päris tugevad nõudmised. Lähenedes ainult ja käsitusel teatud määral „Lõbusale talupojale“, toimub selle rahvapärase koomilise opereti tegevus maal, looduslikus ja talupoeglikus ümbruses. Nii dekoratsioonides, kostüümides kui ka tantsudes on mindud välja värskuse taotlusele; erilist eluvust loovad siingi arvatavasti jälle tantsud, milledesse on sisse põimitud hulk motiive ja elunähtusi maarahva elust (näit. laat jne.). Samuti tingib üldmiljöö ka muusikalise osa rahvapärasure; on viisirikkaid ja lauldavaid laule ja külašlaagereid, ning kogu tegevus on lustiliselt libisev.

Opereti lavastus on Alfred Mering'ilt, muusikat juhib teeneline dirigent Juhan Simm, dekoratsioonid Armand Lepik'ult, kostüümid Silvia Leitu'lt. Kaasa mängivad: E. Maasik, I. Suvero, H. Aren, O. Lipp, E. Pärn, J. Kull, A. Piller, E. Kruuda jt.

Kavatsusel olnud järgnevaist uuslavastusist on veel võimalik sel hooajal lätlase Zikerti „Mülkasoo“ lavaletulek. Teised kavatsetud uuslavastused jäävad aga kõik sel kevadel andmata, kuna hilline aeg ja hooaja lõpp ning ringreiside pealetulek ei luba uute esietenduste teostamist. Samadel põhjustel peab, kahjuks, jääma sügiseks ka teatri tantsurühmade iseseisev tantslavastus. Pealeselle ei ole teatril nii hilja kevadel suuremateks lavastuskuludeks enam küllaldaselt määratud välja panna. Liiga kergelt ja kokkutõmmatult ei taha aga ei teater ega ka tantsurühm oma lavastusega välja tulla.

Kevadiste ringreisidega algab teater juba üsna varakult. Nimelt läheb osa teatri sõnalavastuse trupist käesoleva hooaja menukaima lavastuse „Niskamäe naistega“ ringreisile juba 17. aprillil, külastades pikemal teekonnal paljusid kohti Lõuna-Eestis. Sellele tüki järgnevad hiljem, käesoleva kuu lõpul ja mai jooksul, veel teised lavastused teiste koosseisudega. Üldiselt tahab teater sel kevadel ringreisidega eriti intensiivselt tööd teha ja külastada mitme lavastusega paljusid kohti nii Põhja- kui ka Lõuna-Eestis. Samuti külastab teater ka pealinna, esinedes Tallinnas Estonias ja Saksa teatris 25., 26. ja 27. aprillil järgmiste tükkidega: „Niskamäe naised“, „Džaina“ ja „Mees merelt“.

A. Nicholshi komöödia „IIRI ROOS“ Narva teatris
Lavastus — A. Keller, lavapilt - V. Peil. Pildil stseen I v.

UGALA

Kohe pärast kevadpühi, 2. aprillil, toimus „Ugalas“ järjekordse uuslavastuse, E. Tammlaane näidendi „Valge lagendiku“, esietendus. Kaasa arvates H. Vuolijoe „Niskamäe naised“, mis kaudselt ka algupärandite sarja tohiks kuuluda, on „Ugala“ käesoleva hooaja teise poole repertuaar koosnenud peaaegu 100%-liselt algupäranditest. Et seni- sed lavastused veel menuga lähevad, siis tuleb eelmistele lisaks vahest paar kergesisu- list pala — vastavalt aastaaja iseloomule.

Kuna „Ugalal“ näib olevat kujunenud südamlük vahekord naabermaakondade kes- kustega, siis ei saadud korduvatele küllakutsetele vastu seista ja teater viibib lühiaja- lisel reisel, andes võõrusetendusi „Valge lagendikuga“ ja „Niskamäe maistega“ kohtades, kuhu „Ugalat“ tungivalt on palutud. Koju jõudes jätkuvad etendused harilikus korras Viljandis ja ligilähedamates kohtades värskemate lavastustega. Aprilli keskpaigu kor- raldab „Ugala“ odavahinnalise teatrinädala, et teha laiemale hulkadele möödunud poole hooaja paremaid näidendeid kättesaadavaks.

NARVA TEATER

Märtsikuu jooksul on Narva teater annud kaks uut lavastust: 20-dal A. Nicholshi „Iiri roos“ A. Kellersi lavastusel ja 29-dal M. Jotuni „Mehe küljeluu“ A. Lääne lavas- tusel. Ettevalmistusel on Mart Tarumi näidend „Soovin tutvust“ K. Viljuri lavastusel, mis jõuab lavale kas aprilli lõpul või mai algul. Ühes viimasega on Narva teater käes- oleva hooajal annud kokku kümme uut lavastust. 15-dal aprillil korraldatakse teatri tantsuõpetaja A. Sommeri poolt teatri tantsurühma kaastegevusel eseseisev tantsu- lavastus, mille kavas on rida klassikalise kuulsusega balleti-ettekandeid, nagu: „Val- purgi öö“ ooper „Faustist“, „Buddha pärlikee“, „Kevad“, „Romantiline balleti stseen“ ja „Kuuvalgel“. Kuna A. Sommer on käesoleval hooajal teatri liikumis- ja tantsu- juhina ära teinud suure, märkimisväärse töö, kujuneb eseseisev tantsulavastus tema juhtimisel ka ta võimete parimaks avalduseks.

Käesolev hooaeg on teatril olnud kõigiti tulemusrikas ja arvatavasti ületab nii küllastajate arvult kui ka sissetulekutelt kõik eelmised hooajad. Täieliku üllatuse on valmistanud A. Sepa ja P. Aardna operett „Tütarlaps kodumaata“, mida on ette kantud juba 11 korda viimse võimaluseni täiskiilutud saalile ja mille menu ei näi

M. Jotuni rahvatükk „MEHE KULJELUU“ Narva teatris
Lavastus - A. Lääne, lavapilt - V. Peil. Pildil stseen II v.

lõppevat nii pea. Suure menuga on läinud ka H. Vuolijoe „Niskamäe naised“, mis aga ihe peategelase (R. Alamaa) teatrist lahkumise tõttu edaspidisest mängukavast tuli välja jätta.

KANNEL

Märtsi lõpul jõudis Võru „Kandle“ teatris lavale pikema vaheaja järele muusikalavastusena Eugen Burgi ja Louis Taufsteini operett „Punane Kass“. Kuna Võru teatri publik on üle aasta laval näinud ainult sõnalavastusi, siis „Punase Kassi“ etendus sai Võru teatripublikule vahelduslikuks teatriõhtuks ja opereti esietendus läks täiesti väljamüüdud saali ees. Uue lavastusena tuuakse Võru teatris lähemal ajal lavale E. Tammlaane näidend „Valge legendik“, mis arvatavasti jääb Võru teatris ka viimaseks lavateoseks käesoleval hooajal, kuna teoolude paranemisel asub Võru teater juba lähemal päevil ringreisuetendustele Võrumaal. Külakosti viiakse käesoleva kevade jooksul kõigisse Võrumaa suurematesse keskustesse. Praegu ootab täitmist rida kutseid Võrumaa seltsidelt, kes tahavad näha etendusi „Kandle“ teatrilt oma kodukohas. Sügisel said „Kandle“ teatri külastusetendused maakonnas väga sooja poolehoidu osaliseks ja seda on loota ka nüüd, hooaja lõpul.

KURESSAARE TEATER

H. Vuolijoe näidendi „Niskamäe naised“ esietendus toimus 23. märtsil väljamüüdud saalile. Näidend leidis sooja vastuvõtu ja poolehoidu publikult, sest ka korduvatel etendustel, 29. ja 31. märtsil, oli täis maja. Viimane etendus oli ühtlasi ka näitleja Theo Maripuu lahkumisetenduseks, kes siirdus Kuressaarest uuele kohale Tallinna. Tema lahkumisega kaotas teater ihe oma tublima ja tüsedama jõu. Tema lahkumine, mis tuli ootamatult, paiskas ka segi teatri mängukava, nii et tuli mängukavast ajutiselt eemaldada „See mees kositakse“ ja „Niskamäe naised“, kus lahkuja mängis Aarnet. Samuti tuli teha ümberpaigutusi osades uut, ettevalmistusel olevates, lavastustes.

Selles ajavahemikus tuli kordamisele 3. korda tantsujuhi A. Kuljuse stuudio tantsuetendus ning kohalik vene trupp andis R. Kuljuse lavastusel etenduse J. Horsti kom. „Zemnoi raiga“.

Operett „PUNANE KASS“ Kandles

Lavastus - E. Pärnmäe, muusikajuht - E. Tamm, lavapilt - A. Lepik

17. aprillist jätkuvad jälle „Niskamäe naised“ uue Aarnega. Nüüd, kus teeolud paranenud, algab teater „Niskamäe naistega“ võõrusetenduste andmisega Saaremaal. Kava kohaselt tahetakse anda 6—8 võõrusetendust.

Aprillil lõpul tuleb uue sõnalavastusena esietendusele Istvan Bekeffi komöödia „Vabandamatu tund“. See etendus läheb üld- ja kunstilise juhi Riivo Kuljuse tulu-õhtuna, tema 15-a. kutselise tegevuse tähistamiseks.

VALGA TEATER

Kui teha lühikest tagasisivaadet senisele tööle, siis peab ütleva, et tegevus on arenenud tõusu suunas. Ühelt poolt on tõusnud teatri kunstiline tase, sellega kaasas käivana ka teatrikülastajate arv ja hinnang oma kodulinna teatrile. Lühikese ajaga on teater suutnud koondada publiku tema mitmekesisis kihilises. See on igatahes suur ja üllas töö! Vähe sellest, et teater on saavutanud kohapealse hinnangu, vaid ka järjest saabuvad kutsed külastada teatrietendustega maakonna suuremaid keskusi ja ligemaid ümbrusi on selgeks ja rõõmustavaks tunnuseks Valga teatrile. Need asjaolud annavad jõudu ja julgust teatri töö arendamiseks ja edendamiseks veel suurema püüdlikkusega ja armastusega.

Veebruaril algpäevil tulid lavaküpsena esietendusele H. Vuolijõe „Niskamäe naised“. Esietendus möödus rohkearvulise külastajaskonna ees. Tegelasikond andis selles lavastuses oma parima, ilmutades suurt mängulist ühtlust. Seniste mängukordade järgi otsustades paistab, et „Niskamäe naised“ püsivad veel kaua mängukavas ning haaravad uusi vaatajaid. Jaanuarikuu lõpupäevil korraldas teater meie populaarseima kirjaniku O. Lutsu 50 a. juubeli mälestuseks austusõhtu kirjanikule „Tagahooviga“. Kohal viibis kirjanik koos abikaasaga.

Vabariigi aastapäeval külastas teater Tõrva linna operett „Dolly'ga“. Saal oli viimase võimaluseni välja müüdnud ja ettekanne leidis sooja vastuvõtu ja hinnangu. Pärast esinemist järgnes kohe kohapealsetelt tegelastelt kutse külastada juba ligemal ajal jällegi mõne etendusega Tõrvat. Sooviti kindlasti näha H. Vuolijõe „Niskamäe naised“. Ringreiside korraldamine on püsinud teatril juba ammu kavas, kuid teeolude tõttu pole suudetud seni selle teostamisele asuda. Lähemal ajal on ette nähtud ringreisid mitmesse kohta. Kindlaks on määratud ringreisid 18. aprillil Kaagjärve ja 25. aprillil Antslasse. Mõlemas kohas tulevad ettekandele „Niskamäe naised“. Pärast esimesi ringreise järgnevad väljasõidud Tõrva, Sangastesse, Kuigatsi, Tsirgulinna jne. mitme lavateosega.

Valmis olla! Tähele panna!

Kas Teid isiklikult on rahuldanud 1936/37. a. teatrihooaeg? Teie suurim teatrielamus sel hooajal? Mida märgite puudusena? Mida saavutusena?

Eelmise aasta eeskujul pöördub „Teatri“ toimetus ka käesoleva hooaja lõppedes oma lugejaskonna poole eeltoodud küsimustega, eeskätt nende poole, kel on huvi teatri vastu või vahendituid kokkupuuteid sellega. Vastuseist peab kujunema meie avaliku elu tegelaste isiklike hinnangute kokkuvõtte sellase suure ja üldise tähtsusega ala kohta nagu seda on teater ja näitekirjandus, kuulugu siis vastaja teatrilal töötajate hulka või piirdugu ta osa vaatleja — publiku huviga.

Algatasime möödunud aastal sellase kokkuvõtliku hinnangu tegemist meie teatrielule hooaegade viisi, jätkates seda traditsiooniliselt igal kevadel teatrihooaja lõppedes. Möödunud aasta vastused ilmusid „Teatris“ nr. 5 — 1936. a., vastused käesoleva hooaja kohta ilmuvad mainumbris, „Teater“ nr. 5 — 1937. a. Samas ilmuvad ka teatrijuhatuste sisulised kokkuvõtted 1936/37. a. hooaja tegevusest teatrite viisi.

Hellitame lootust, et lugupeetavad vastajad — heatahtlikult asjale suhtudes — leiavad ise selle olulisima, mis huvitab eesti teatrielus neid ja mida oma vastuses tahavad rõhutada nemad. Kogudes nii aasta-aastalt vastuseid loodame saada sel teel hinnanguid, mis ulatuselt, kõikehaaravusega ja sisulise läbimõeldusega annavad ümariku pildi eesti teatrikultuuri tasemest.

Mõtolge meie poolt esitatud küsimusile, süvenege neisse!

Vastus saatke 15. maiks s. a. „Teatri“ toimetusele, Tallinn, postkast 357.

TOIMETUS.

Tallinn, aprillikuus 1937. a.

Loetut — nähtut — kuuldut

Kaugenägemine ja selle tähtsus tuleviku lavakunsti leiab ikka enam ja enam tähelepanu välismaa ajakirjanduse veergudel. Ka meie teatrinimesed on hakanud sellega kui eventualiteediga arvestama — sest mis ei ole mõeldav tehnika ajajärgus! — kuid samal ajal on tundunud ikkagi kaugel olevat aeg, millal televisioon võiks mängida kaaluvat osa tegelikkuses. Aeg lendab edasi, ja see on põhjuseks, et küsimus tehnilisest ajakirjandusest võib kanduda teatriajakirjade veergudele.

Londonis on juba tehtud algust kaugenägemise saadetega. On aeg-ajalt usaldatud ka sellaste teoste ülekandmist nagu T. S. Elioti draama värssides „Murderer in the Cathedral“ (Mõrtsukas katedraalis), mille kohta on tähendatud, et see on silmapaistvamaid teoseid nüüdisaja inglise draamas. Kaasamängimine sellases saates on kahtlemata sensatsioonne ja uudne näitlejale, sest tehniline aparatuur selle juures nõuab erilisi detaile. „Observer“is on üks näitlejaid sellest kaugenägemise laval esinemisest kirjutanud: „Mängukoht kaamera ees on joonistatud krüüdiga stuudio mustale põrandale, ja hallomees astub sellele esimesena pärast seda, kui vile on annud märgi algamiseks. Kõik jääb surmvaikseks. Seisan hallomehe lähedal. Mu silmad otsivad kohta, kuhu põgeneda lampide määratu kiirgamise eest. Hallomees on mind teatanud, ja ma tõusen krüüdiga joonestatud väljakule, kus olen nähtav. Kaamera neelab pilte ja sulatab need juhtmetesse, mis on ühendatud saateaparaadiga. Heli imeb endasse mikrofon, mis ripub mingi kraani otsas ja mis järgneb minule, kui ma liigun. Ma püüan silmas pidada mitmeid asjaolusid — kõnelda selgesti ja voolavalt, aidata kaamera- ja mikrofonimeest, et pilt ja sõna oleksid kooskõlas, ja samas pilku hoida ka kellal... Hoolimata pimestavast valgusest on see ülesanne enam äritav kui täielises üksinduses esitada kõnet harilikku raadiostuudio seintele. On ka veidi režissööridest, tehnikuist ja lavatöölisist koosnevat publikut, kes seisab veidi pimedamas kohas ja annab etendusele inimlikuma mulje.“

Kirjeldataud ehamugavus on kõrvaldataud harjutamisega. Kuid kaugenägemine seab üles ka muid erilisi, omapäraseid raskusi. On märgitud, et sellane uut laadi lavaetendus on hoolimatam selles kaasategevaike isikuile kui teised etenduse vormid, põhjusel, et siin ei tule lihtsalt teha midagi nagu filmis; siin ei saa hoida käes osaraamatut, nagu see praegu toimub raadios; samuti ei saa kaasa aidata etteütleva, nagu teatris. Näitleja peab täieliselt mõistma osa ja oskama valitseda oma närve, et ei juhtuks mõnd viga.

Edasi on sellane etendus raske peatükk režii seisukohalt. Üleliigsena näivad siin ka erilised trikid (võtted), kuna kõik peab esitama täpselt kujul. Tõepäraselt tuleb suurem töö lähipildiga.

Theatre Arts Monthly ühes artiklis on märgitud, et sellane teatri vorm esitab suuri nõudmisi ka kirjanikule, ja seepärast oleks mitmel põhjusel soovitatav, et kaugenägemisnäidendil oleks väärtust ka kirjanduslikus ringis. Üks põhjusi, miks raadiinäendid ei ole tegelikult esiplaanile tõusnud, on see, et ei suudeta pakkuda kirjanikele küllaldasi teenistusvõimalusi.

Kaugenägemise vastuvõtteaparaat maksab praegu umbes 400 dollarit (Ekr. 1500), mis kindlasti pikemaks ajaks teeb võimatuks eravastuvõtte. Kuid on võimalik, et vastuvõtted korraldatakse teatrisaalis ja võetakse maksu. Alguses on muudugi küsimus kvaliteedis, nagu see oli mäletatavasti esimese helifilmigagi. Kuid kindlasti tõuseb tase kiiresti. Ja siis tekib suur sõda filmi- ja kaugenägemise huvide vahel, mis arvatavasti täidab meie sajandi keskmisi aastaid ja kus mõned prohvetid ennustavad kaugenägemise kindlat võitu.

*

Praha Seisuste-teatris tuli hiljuti esietendusele hiina kirjaniku dr. Shih I. Hsiungi näidend „Daam Kaunisjõgi“, saades hea menu osaliseks.

Dr. Hsiungi on 35 aastat vana, ise teatrinimene. Ta on hiina keele tõlkinud ja lavastanud Shakespeare'i, Shaw ja James Barrie teoseid. Oma „Daam Kaunisjõe“ on ta kirjutanud Londonis inglise keeles (pealkirja all: „Lady Precious Stream“).

Daam Kaunisjõgi on peaminister Vangi tütar. Ta armub ihte noore ilusasse aednikku ja abiellub temaga perekonna vastuseisust hoolimata. Mees peab minema maapakku, kuhu ta jääb kaheksateistkümneks aastaks. Kaunisjõgi jääb talle truuks, ja kui aednik tuleb tagasi, nüüd juba Hiina keisrina, siis ta saab oma truuduse tasu. Säärane on lühidalt näidendi sisu.

„Daam Kaunisjõgi“ lavastati autori kaasabil Londonis, kus ta läks üle aasta. Etendus kestis poisteist tundi ja rahvas naeris lakkamatult humoorika teksti ja mängu üle. Samuti oli lugu New Yorgis. Siis võttis näidendi oma mängukavva Ungari Rahvusteatr. Siin ettekanne kestis kolm ja pool tundi ning vaatajate lõualuud väsisid ära vahetpidamatust haigutamisest. Selle kohta, kui kaua on kestnud Praha „Kaunisjõe“ etendus, kas seal naerdi heatujuliselt või haigutati igavusest, ei ole meil andmeid, aga nii arvustuse- kui ka publikupoolne vastuvõtt on olnud hea.

+

Biljuti tuli Ungari Rahvusteatris esietendusele Jules Romains'i „Donogoo“. Meie oleme Tallinnas ja mõnes teises kodumaa linnas näinud selle teose filmistust, küll veidi pikema nime all — „Donogoo-Tonka“. Naispeaosa mängis Anny Ondra. „Donogoo“ on satiir, mille terav ots on sihitud suurejooneliste petmisettevõtete vastu. Loomulikult ta pidi väga huvitama sel maal, mis maailmale on kinkinud Stavisky ja ta „afääri“.

Donogoo on linn Brasíliias, mida üldse olemaski ei ole, mida aga süiski on nimetatud ühe professori teoses — ja ainult sel põhjusel, et keegi õpetlasele on selle linna olemasolust ette luisanud. Aga Donogoo tuleb ellu kutsuda, et keegi ei avastaks kuulmatut eksitust professori raamatus, kes pealegi tahab pääseda akadeemiasse. Ja Donogoo kutsutaksegi ellu — kuue kuu jooksul, seiklejate, kullaotsijate, desperadode poolt. Lippudega ehituna ta ootab oma pühitsemist kindralkuberneri poolt, kelleks on sama noor seikleja, kes on kogu Donogoo-jandi alustaja.

Jules Romains on oma „Donogoo“ peale kulutanud niipalju vaimu, irooniat ja huumorit, et mõni teine mees oleks selle tagavara abil voinud teha kümme kõhna naljamängu.

Hoolimata sellest, hoolimata heast mängustki „Donogoo“ Budapestis süiski ei saavutanud loodetud menu. Ja seda mitte ainult seepärast, et Ungaris ei ole kunagi olnud Stavisky-afääri taolisi suurpettusi, mis võiksid teost seal teha eriti aktuaalseks, vaid ka režii suurte väärsammude tõttu. Näitejuhatus kõigepealt ei olnud tabanud toda kerget ironiseerivat tooni, mida naljamäng nõuab. Pealeselle oli pärast näidendi igat pilti (ja neid on kokku 22) „must paus“, tähendab saali ei valgustatud. Ja see kestis sageli minuteid, pikki piinavaid minuteid. Ka projitseeritud dekoratsioonidega ei taha aruustus hästi nõustuda — mitte põhimõtteliselt, aga kahekümne kahe pildi ajal muidu lagedal laval vaadata ainult ebamääraselt heljuvat „valgusega maalitud“ tagaseinu, see ei rahulda vaataja tõelusmeelt ega anna tööd ta fantaasiale.

+

Reform või surn! on ütelnud oma intervjuueerijale „Nationaltidende“ toimetajale Roots si sõnalava olukorras Kuningliku Draamateatri direktor O. Molander. Intervjuueeritava, rootsi lugupeetavaima teatrijuhi, hinnang oma maa teatrielu kohta on raskelt pessimistlik. Aga dir. Molander süiski ei ole kaotanud lootust uueks huvitõusuks publikus, kui teater ise lõplikult ei tardu traditsioonidesse, vaid suudab uute suunatlustega elujõulisemaks värskendada.

Dir. Molander rõhutab oma usutlejale, et Stokholmis on 600.000 elanikku, aga ainult 7000 tunneb teed Kuninglikku Draamateatrisse. Igal etendusel on keskmiselt pool saali tühi. — Teatri seisukord on surmtõsine, tõsisem kui kunagi varem. Ja nüüd juba tuleb olukorras nõuda rohkem kui parandust — tuleb nõuda hoopis uut ehitust teatrikunsti töömail. Peame rajama hoopis uue teatri, säärase, mis vastab ajale ja tugeneb nüüdisaja suurlinna demokraatlikule mentaliteedile.

— Praegused põhjamaade ja Euroopa suurimad teatrid seda kahjuks ei ole. Ei ole suudetud teatrit aja arenguga kaasa viia — barokiajastu lavadel kestab... See on hullem kui hull — see on lausa tappev. Peab kindlasti leiduma pääseteid neist muinasmälestusist. Kui me seda ei suuda, teeme teatrit muuseumi, mida see küll öieti juba ongi. Oma barokiteatriga aga pole meil teha muud kui peame ta — emb-kumb — kas sulgema või a s e n d a m a r a h v a t e a t r i g a .

Rahvateater on teater, kus igalt kohalt näeb ühevõrdselt hästi. Säärast teatrit on võimalik ehitada. Pealeselle see on teater, kus pääsmete hinnad pole kõrged ja kuhu mahub nii palju publikut, et hinnad võivad püsida odavad. Peame rahva teatrisse saama või surema — kolmandat teed ei ole. Peame leidma kontakti nende 593.000 stokholmlasega, kes praegu meist ei hooli ega taha tundagi. Kui levib väendumus, et rahval ei ole sõnalavakunsti vaja, siis tähendab see paratamatut hävingut, aga mitte rahva, vaid teatri hävingut.

Repertuaari suhtes, usub dir. Molander, ei ole mingi taseme langetus tarviline: tuleb vaid osata rahvas teatrile tagasi võita! Selle kasvatamine väärtusliku lavakunsti mõistjaks on juba hoopis hõlpsam ülesanne.

*

„Monumentaalseks idioodiks“ nimetab inglise arvustus sakslase Rudolf Urban-tšichi moodsa positiivsuse retsepti järgi kirjutatud näidendi „See on mälestus- seks“ naispeosalist. See on lugu ausast aariatõugu arstist, ta ausast, aariatõugu assistendist ja ideaalselt rumalast aariatõugu naisest — arsti abikaasast. Näidend lavastati hiljuti „Embassy“ teatris Londonis.

Pärast nelja-aastast abielu sõidab mees ametiasjus troopikamaale, usaldades naise oma abilise hoole alla, kes armastab arsti abikaasat, kuid ausasti hakkab hoolitsema naise eest, lõbustades teda igavate ja mõttetute jutuajamistega. Kui mees tagasi tuleb, leiab ta, et kojujääjad on elanud vooruslikult ja armuvahekorda neil ei ole tekkinud, ehkki mõlemad igatsevad selle järele. Mees teeb siis naisele ettepaneku valida tema ja oma abilise vahel, mille peale naine pisarsilmil tunnistab, et ta armastab mõlemaid, ja armastusest mõlemi vastu võtab ta lõpuks mürki... Kuna mees ja ta assistent, nagu öeldud, on arstid, saadakse kiiresti abi ja mürgitatule antakse vastumürki, millesse naine aga sureb (!), kuna sissevõetud „mürk“ oli eksikombel mingi süütu vahend. „Surm tuli täiesti õigeaegselt,“ märgib ironiseerivalt konservatiivse ajalehe „Daily Telegraphi“ teatriarvustaja Darlington, kes nimetab näidendit „eeskujulikult armetuks“ ja ta naispeosalist „kõige rumalamaks kangelaseks, keda ta kunagi on näinud teatrilaval“.

*

Elmises „TEATRI“ numbris teatasime viiendast teatri-festivalist, mis korraldatakse Nõukogude Venes 1.—20. septembrini Moskvas, Leningradis ja Ukrainas.

Nüüd võime tuua juba lähemaid andmeid kavast Moskva ja Leningradi etenduste osas. 1. septembril on kontsert Moskva Riiklikus Suures Teatris, kus esinevad kuulsaimad meistrid Uzbekistanist, Gruusiast, Tataariast, Karjalast, Vulgevenest ja Aذربaidžaanist. Pärast avakontserti on iga päev 2 etendust, et külalisil oleks võimalus valida neid huvitavat teatrit või etendust. Väikeses Akadeemilises teatris antakse V. Gussevi „Au“ ja Ostrovski „Mets“, Vahtangovi teatris — Shakespeare'i „Palju küra ei millestki“ ja M. Gorki „Jegor Bulõtsov“. Natali Satzi lasteteatris läheb A. Tolstoi „Kuldvõtmeke“ ja Noore Vaatleja teatris Kalderoni „Ise enda vahialune“. Riiklik Juuditeater esitab „Sulamith“, Mustlasteater „Pulm taaboris“, Punaväeteatris J. Pruti „19. aasta“, Realistlikus teatris Ohlopkovi lavastatud „Aristokraadid“. Moskva Pioneeride Lossis antakse laste loomingu õhtu. Moskva kunstiteatris kantakse ette festivali ajal A. Tolstoi „Anna Karenina“, A. Puškini „Boris Godunov“ ja Trenevi „Ljubov Jarovaja“. Riiklikus Suures teatris etendatakse Glinka ooper „Ruslan ja Ludmilla“, Dzeržinski „Ülesharitud uudismaa“ ja Čaikovski ballet „Magav iludus“.

Leningradis antakse 6 etendust, neist on huvitavamad Čiško ooper „Soomusristleja Potjemkin“ ja Asafjevi uus ballett „Partisaanid“, Rõmski-Korsakovi ooper „Tsaari pruut“ ja laste teatris „Maršali lapsepõli“.

Harkovi, Kiievi ja Rostovi kavad on veel väljatöötamisel.

*

Parüsis tuli hiljuti esietendusele Henry Bernsteini kaheksimeesviies lavateos, mille pealkirjaks on „Teekond“. Noorel joonistajal Maxime Rudin'il on vahekord abielus oleva proua Nicole'iga. Ta ootab prouat oma toas, et temaga ette võtta ebaseaduslikku pulmारेisi Korsikasse. Proua tuleb, ei saa aga ära sõita, kuna ta mees on reil, nii et proua aeg-ajalt peaks vaatama korteri järele, mispärast paar otsustab rahulikult jääda armastaja Pariisi korterisse ja ainult kujutella, et ta on Korsikas.

Ühe sõbra kaudu saab paar teada, et Nicole'i mees teab kõik. Viimaks mees telefoneeribki Maxime'ile, ta jätku naine endale, millega Maxime rõõmuga nõustub. Aga mees maksab kätte. Nicole oli enne joonistaja sõbra armukeseks. Mees saadab Maxime'ile oma eelkäija, tema poolt leitud, armastuskirjad. Joonestaja seepeale tahab välja visata nii armsamat kui sõpra. Aga lõppude-lõpuks armastus on tugevam: Nicole jääb Maxime'i juure.

Kõrvalsündmustikuna näeme üht noort neidu oma elu lõpetavat enesetapmisega, sest et ta sõber ei taha temaga abielluda, kuna neil enne on olnud vahekord üsna ebahuvitava mehega. Arvustus nimetab seda põnevat näidendit nooruse, armastuse ja elamislusti hümniks ja kiidab väga ettekannet.

Kroonika

Sügisel avatakse riiklik teatrikool

Eesti kutseline teater märkis teatavasti möödunud sügisel oma 30-da tegevusaasta juubelit. Selle tähtpäeva väärikaks tähistamiseks soovisid teatritegelased saada riiklikku teatrikooli, mis haridusministeeriumi ettepanekul riigivanema otsusega ka teostati. Riigi 1937/1938. a. eelarvesse on seks otstarbeks võetud Kr. 8.000.— eesmärgeteks kuludeks, millest võttis osa 12 isikut haridusministeeriumi kunsti- ja teadusosakonna direktori dr. J. Vasara juhatusel.

Aprillikuu lõpul peeti haridusministeeriumis teatrite, näitekunsti sihtkapitali, Näitlejate Liidu, ajakirja „Teatri“, konservatooriumi j. t. teatrikunstile lähedalseisvate organisatsioonide esindajate ja tegelaste koosolek, millest võttis osa 12 isikut haridusministeeriumi kunsti- ja teadusosakonna direktori dr. J. Vasara juhatusel.

Nõupidamise ülesandeks oli selgitada ja fikseerida, milline peaks olema tulevase teatrikooli struktuur ja organisatsiooniline vorm ning õppetöö korraldus.

Pärast küsimuse üksikasjalist ja igakülgselt analüüsi jõuti järgmistele seisukohtadele: 1) teatrikool avada Tallinnas. Vastu olid ainult „Vanemuise“ ja Tartu Draamateatri Seltsi esindajad, tuues ette peaarvumendina soodsate ja odavate ruumide saamise võimalust (saksa teatri-maja) ja tulevastele teatritegelastele põhjaliku teoreetilise kasvatusse andmise võimalust ülikooli õppejõudude kasutamise-ga;

2) teatrikool avada iseseisva, rippumatu õppeasutusena, kuid tuleb tõsiselt kaaluda võimalust luua kool autonoomse eriharuna Tallinna konservatooriumi juures, mis peaks andma tõhusat kokkuhoidu administratsiooni- ja majapidamiskuludes ja võimaldaks kasutada ühiseid õppejõude. Piinlikult tuleb aga hoiduda, et teatrikool ei sattuks üksiku teatri mõju alla — seda rõhutati üksmeelselt; 3) kool avada esialgu sõnadraama koolina, näitlejate ja näitejuhtide ettevalmistamiseks, kuid korraldada õppekava nii, et võimaluse ja vajaduse korral oleks võimalik anda õpetust ka teistel aladel (muusikalavastused ja tants), et need tõuseksid meie sõnadraama tasemele. Muusika- ja tantslavastuste arendamise vastu teatrikooli kaudu oli põhimõtteliselt ainult üks esindaja; 4) teatrikool töötagu perioodiliselt; õppeaeg kestku 3—4 aastat, millest üks aasta oleks sundlikku praktikat teatrite juures kooli määramisel; õppetöö olgu õhtuti; vastuvõtuks nõuda keskkooli haridust, erandid teha erilise andekuse korral; 5) põhiaine-tele — lavapraktika, hääleseade, diktsioon, kehatehnika — kutsuda alatised õppejõud, teistele õppeainetele tunniandjad. Õppekava üksikasjaliseks väljatöötamiseks valiti 5-liikmeline komisjon, kes oma töö lähemal päevil lõpule viib, et oleks võimalik juba kevadel asuda eeltööde tegemisele ja õpilaskonna komplekteerimisele.

Teatrite ringreisid korraldamisele

Peagu kõik teatrid on hakanud paaril viimasel aastal väga intensiivselt harrastama ringreise, s. o. väljasõite oma alatisest asukohast etenduste andmiseks lähemas ja kaugemas ümbruses. Sellest on tunnud oma huvisid puudutatud olevat Draamastuudio Rändteater, kes arvab olevat endal moraalise ainuõiguse ringreisi-etenduste korraldamiseks. Ja kuna sel alal on juba ette tulnud arusaamatusi ja üheaegsete või ainult mõnepäevase ajavahemikuga etenduste korraldamist mitme teatri poolt ühes ja samas kohas, võeti ringreiside korraldamise küsimus arutusele Draamastuudio Rändteatri algatusel haridusministeeriumis asjast huvitatute esindajate koosolekul. Pärast kestvaid vaidlusi lepiti kokku, et Draamateater teatab teistele teatritele oma tänavuaastase ringreisi

kava, mille järele teised teatrid koordineerivad oma etendused, ja et varem kui üks nädal ei ole teistel teatritel õigus oma etendusi anda enne ega pärast Draamateatri esinemist.

Lõplik korraldus ringreiside korraldamise asjus järgnevatks aastaks tehakse Haridusministeeriumi poolt sügisel enne hooaja algust. Ka räägiti nõupidamisel operettide ringreisidele viimise vastu koorita ja orkestrita, ainult klaveri saatel.

Teatritegelaste seisukohalt tuleks ringreisi-etenduste kohta veel niipalju tähendada, et tervislikud tingimused ringreisi oludes jätavad väga palju soovida. Samuti on mõni teater, kahjuks koguni üks meie vanemaid ja suuremaid teatreid, kahetsusväärset valinud ringreisi korralda-

nise ajaks vastu seniseid häid traditsioone ka näitlejate puhkeaja — juunikuu. Tuleb sügavalt kahetseda, et pärast pine-

vat ja tulemusrikast tööd ei peeta vajalikuks anda oma inimestele rahulikku suvepuhkust.

Teatrimuuseum palub:

Eesti Teatrimuuseumi ühing on alustanud tööd Teatrimuuseumi kujul eesti teatritele monumendi loomiseks. 30 a. vanune kutseline teater ja kahekordselt nii vana asjaarmastajate teater omab juba ajaloolise mineviku, kuid mitte kerge pole sellest saada ülevaadet — puudub tarviline materjal. Seda lünka tahab täita Teatrimuuseum. Olevikust peale tahab muuseum organiseerida süstemaatilist andmete ja esemete koondamist kogu eesti teatritele kohta — vahetult teatritelt, teatritegela-silt ja näitekirjanikelt. Ent mitte vähe võivad sellele kaasa aidata ka asjaarmas-

tajad teatariharrastajad ja teatripublik; eriti viimaste arvamised ja hinnangud võivad palju pakkuda eesti teatri iseloomustamiseks.

Veel enam aga on vajaline kõigi teatritehuviliste kaastöö eesti teatri mineviku valgustamiseks. Selleks tuleb koguda Teatrimuuseumi kõik, mis kellelgi on säilinud — esemed, pildid, kirjutused, mälestused. Kõik, mis iseloomustab eesti teatrit, on tänuväärt materjal saatmiseks Eesti Teatrimuuseumile, Tallinnas, Piiskopi 2—6.

Toimetuselt

„TEATRI“ järgmine number ilmub juunikuu esimestel päevadel Eesti-Läti-Leedu teatrite ühisnumbrina suurendatud kaustas päevakohase sisuga seoses 12.—14. juunini Tallinnas toimuva Balti nädalaga, kuhu sõidavad esinema külalistena Läti ja Leedu teatrid. Kaastöö selle numbriga jaoks tuleb saata toimetusele hiljemalt 18. maiks s. a. Toimetus ei vastuta hiljem seda tähtpäeva kohale jõudnud kaastöö paigutamise eest jooksvasse numbrisse.

S I S U:

H. ANTO — „Draamateatri“ tähelend ● E. ILLERMAA — Maakonnateatrid kujunemisel ● R. KANGRO-POOL — Veel arvustuse ja loomingu muredest ● H. UULI — Teatrikiri Berliinist ja Prahast ● H. KOLT-OGINSKY — Tantsukiri Lääne-Euroopast ● V. METTUS — Paar sõna Rahel Olbreist ● U. SIL-LASTE — Teatrikiri Helsingist. ● H. VISNAPUU — Leo Kalmet teatritegela-sena ● JÄNKIMEES — Jutuajamine Felix Mooriga ● Keelelisi küsimusi ● Teatrite töömaili ● Tähelepanu — ankeet! ● Loetut — nähtut — kuuldut ● Kroonika ● Toimetuselt ●

Kaas Karl Taevall

Materjalide kasutamine allikat nimetamata on keeldud.

Lavakunsti ja -kirjanduse ajakiri „T E A T E R“ — IV aastakäik
TOIMETUS: O. Aloe, L. Kalmet, H. Kompus, V. Mettus, P. Põldroos, L. Soonberg
VÄLJAANDJA: Eesti Näitlejate Liit ● VASTUTAV TOIMETAJA: Ed. Reining
Ilmub üks kord kuus, välja arvatud juuni, juuli ja august

Toimetuse aadress: Tallinn, Vabadusväljak 7—3
„EKA“ maja ● Telefon 479-40 ● Postkast 357
Tegevtoimetaja kõnetunnid samas iga päev 10—1

Tellimisi võtavad vastu kõik postiasutused (arve nr. 434) ja teatribürood ● Üksiknumber 35 senti
aastakäik kr. 2.—, välismaale kr. 3.—

Nõudke ja tarvitage

vorstivabriku saadusi

puuvilja- ja lihakonserve

leiba, peenleiba, saia ja
sepikut

võilleibu, seksereid ja
külmtoit

süti, kotlette, kapsarulle
ja verikooke

kirjut, tuum- ja sauna-
seepi

märk kindlustab Teile
kvaliteetkauba

Ühisus

**„Estonia
Eksporttapamajad“**

Tartu m. 101 Tel. 478-54

Kaubamaja

J. Horm

Tallinn

Pärnu 6 (Urla maja)

Telefon 475-92

Äsja saabunud kevadeuudised:

- Ülikonnariided
- Mantliriided
- Kleidiriided
- Pesuriided

Suur valik ja mõõdukad hin-
nad tagavad Teie rahulolu

O/U.

TILGA & Ko.

TALLINN, Harju 23

TELEFON 467-98

482-83

Elektriosakond:

Elektri-keeduplaadid, plii-
did, praeahjud, külmutus-
kapid jne. jne.

UUDIS!

Sigaretid

POLO

inglise maitsega segust

10 tk. — 20 snt.

NAHAKAUBAD

JALANÕUD

Soodsaim ostukoht.

Müük suurel ja väikesel arvul.

Naha, jalanõude ja hobuseriistade kauplus

N. BÖSTROV

TALLINNAS, VENETURG 1
TELEFON 313-13

Alati suures valikus ajakohaste hindadega üldtuntud vabrikute saadused:

ehitustarbed, tööriistad, teras-, rauakaubad

JOH. KRAHE

Tallinn, Narva mnt. 4, telefon 308-93

Teatrisõbrad eelistavad ostusid tehes ettevõtteid, kes toetavad oma kuulutustega „TEATRIT“.

Päev läbi soojad sõõgid odavate hindadega

SUURBAARIS „EUROOPA“

TALLINN, VIRU 24

MUUSIKA

KABINETID

Firma

J. Viidermann

Tallinn, Viru 6

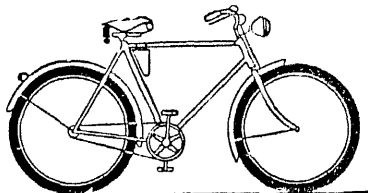
Telefon 454-22

soovitab lugupeetud daamidele suures valikus **Viini ja Pariisi elegantseid**

MODELL-KÜBARAID,

käekotte, sirme, salle, igasugust sametit ja lameed, tulle, kleidi- ja pesupitse ning -kaunistusi, siid- ja trikoopesu, sukki, kindaid ja muid moeartikleid.

See on jalgratas, mis Teid rahuldab!

Naumann, Mars, Brennabor, National, Rex, Forta, Ballik, Original ja palju teisi ostate suures valikus soodsa järelmaksuga.

KR. SAAR & Ko Tallinn, Viru 3 • Tartu, Raekoja 2

Kompveki- ja šokolaaditööstus

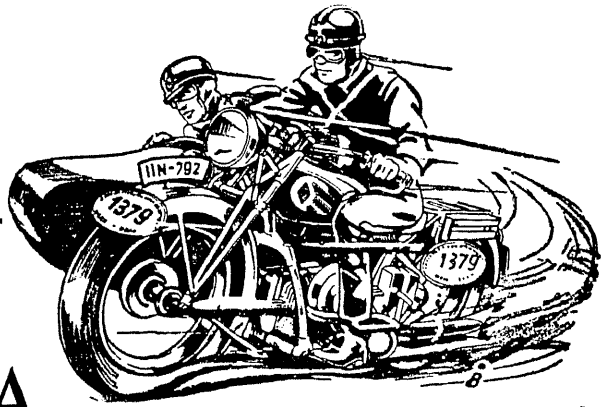
«ENDLA»

V. Palias

Tallinn, Maakri 28, tel. 313-60

Tööstuse juures ka väikemüük!

Teatrisõbrad eelistavad ostusid tehes ettevõtteid, kes toetavad oma kuulutustega „TEATRIT“.

VICTORIA

MOOTOR- JA JALGRATTAD
ON VALMISTATUD PROOVITUD
MATERJALIST, PATENTEERITUD
RAAMISTIKUGA, MILLE TÕTTU
NAD ON TUGEVUSELT ESIKOHAL

A/s. ESTAKLAND

TALLINN, SADAMA 11, TEL. 476-57
TARTU, NARVA 3, TELEFON 43
RAKVERE, VAKSALI 32, TELEF. 47
VILJANDI, TARTU 1-A, TEL. 150
PETSERI, TARTU 3

Tallinna hipodroom

Sihtasutis „Hipodroom“

korraldab pühapäevadel traavivõistlusi
kodumaal kasvatatud ja välismaa kuul-
:: saimaile ja kiireimaile traavleile. ::

Einelaud.

Muusika.

Telefon 485-06.

Teatrisõbrad eelistavad ostusid tehes ettevõtteid, kes toetavad oma kuulustestega „TEATRIT“.

AKTSIA-SELTS
VENNAD KIMBERG

Traadi- ja naelatehased
T a l l i n n

KONTOR: Nunne 16
Telefon 448-17

TEHASED: Katusepapi 35
Telefon 304-34

MEIE VALMISTAME:

NAELU — lati-, katuse-, papi-, pleki-, vormi-,
side-, sadulsepa-, saapa- jne.

KABJANAELU.

OBADUSI — okastraadi jne.

TRAATI — haljast, põletatud, tsingitud, vase-
tatud, vedru-, telegraafi-, klaasi-
mise jne.

OKASTRAATI.

Hobuseraudu — I-a S. M. rauast.

Neete — rauast, vasest, alumii-
niumist.

RAUAVITRIOOLI

TARVITAGE

ainult kõrgeväärtuslikke

P. K., „VÕIEKSPORDI“

KESKMEIEREI

PIIMASAADUSI:

lastepiima,
esimese valiku rasvarikast piima,
esimese valiku piima,
teise valiku piima,
kultuurhappepiima,
keefirit,
vahu-,
kohvi- ja hapukoort,
kohupiima,
juustu ja kõiki muid piimasaadusi.